

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

34E JAARGANG

WOENSDAG 3 AUGUSTUS 1949

No. 1682

COMMISSIE VAN REDACTIE:

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;

F. de Vries.

Redacteur-Secretaris: C. van den Berg.

Plv. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;

F. Versichelen.

Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	607
Sommaire, summaries	607
Dividendbeperking 1949 door Dr F. W. C. Blom	608
Industrialisatie en institutionele beleggers door G. Verwey	609
Budgetaire aspecten van de afwikkeling der geld- zuivering en de inning der heffingen door H. W. J. Bosman	611
De 32ste zitting van de Internationale Arbeidsconfe- rentie; vakverenigingsvrijheid en loonvraagstukken door Mej. Mr G. J. Stemberg	613
Ingezonden stuk:	
De economie van het grondgebruik in uitbreidingsplannen door J. Poppama, met naschrift van Prof. Dr Ir H. G. van Beusekom	615
Aantekening:	
Amerika's Achillespees door F. S. Noordhoff	616
Bedrijfseconomische notities:	
Het jaarverslag van de N.V. Philips Gloeilampfabrieken door J. C. Brezel	618
Geld- en kapitaalmarkt	620
Statistieken:	
Bankstaten	621
Stand van 's Rijks Kas	621
Verkeer en vervoer in Nederland	622

DEZER DAGEN

ziet menigeen naar de, in zijn oog, formidabele prestaties, die hij in het afgelopen jaar — dat loopt van vakantie tot vakantie — als bijdrage tot het nationaal product leverde. Hij trekt zich met vakantie terug, zoals mr Pickwick, „his countenance lighted up with smiles”, tenzij het régent.

Zo schijnt thans de consumptiezijde van het economisch leven overheersend; en dat terwijl vele economen overtuigd zijn, dat ook buiten de vacantie de consumptie te hoog is. Dit vakantieverbruik, dat bijv. tot uiting komt in een sterk teruglopen van de spaarbanksaldi in Groot-Brittannië, zullen zij echter willen aanvaarden als omweg-productie.

Dit waarschijnlijk zo lang de in de laatste aflevering van „The Economist”, — in een als gewoonlijk plagend artikel „Planners plage” — geprojecteerde „science of holiday planning” nog met groot verlot is. Tenzij men meent, dat deze zich moet bezighouden met droevé zaken als ondervonden door toeristen te Bournemouth: „crowds on the beach were troubled by wasps, and ammonia was distributed to alleviate the stings”.

Niet voor alle stekelige problemen, die met vakantie samenhangen, kan op zo eenvoudige wijze verlichting worden gevonden. Het Franse kabinet heeft dit ondervonden bij de strijd om de vacantietoelagen voor de nijvere bijen in de sociale verzekering. Na veel gegons heeft minister-president Queille de zwerm zijner belagers weer kunnen afslaan. Hij is daarmede de eerste Franse premier na de oorlog, die na een jaar een parlement op reces ziet gaan, zonder dat hij zelf de wildernis is ingezonden.

Voor het overige kwam verlot bij parlementen nog weinig ter sprake, tenzij dan om het woord te vragen. Er is in vele parlementen gestreefd naar productieve arbeid, al naar de landaard. In het Nederlandse nogal kalm, in het Engelse nogal vasthoudend over de nationalisatie van de ijzer- en staalindustrie, in het Franse nogal fel, met lichte schermutselingen, in het Italiaanse zeer fel met zware schermutselingen.

Als bereijde Roel kan het Amerikaanse parlement zich voelen: week na week wordt besteed aan wereldpolitiek; achtereenvolgens het Europese herstelprogram, het Noord-Atlantisch Pact; de wapenleveringen aan Europa. Een „voyage autour de sa chambre” van President Truman is een reis langs de wereldkaart.

„Clare, wat heeft er Uw hartje verlot?” Buitenlandse reizigers, doch geen touristen, zijn de mannen, die thans te Parijs bijeen zijn om de Marshallhulp — geen vacatiegeld — voor het volgend jaar over de begunstigden te verdelen. De weg naar het dollarevenwicht blijft een lange reis, ook al kon de „Economic Commission for Europe” melden, dat in het eerste kwartaal van 1949 de industriële productie in Europa met 3 pCt was gestegen.

Er zijn nog meer reizigers: zij die naar de vergadering van de „Raad voor Europa” gaan. Een uitstapje naar Utopia of een geslaagde zakenreis, wat zal het worden? Zoals de Afrikaanse dichter Leipoldt eens schreef in een gedicht over Amsterdam: „Dit moet deur werk, deur vlijt, deur smart, deur lewe ook word voortgestoot”.

Groothandel

DEZE WEEK:

Andermaal een
verwerpelijk Wetsontwerp

- ★ Iedere week zeer veel nieuwe gevraagde offertes en aanbiedingen van binnen- en buitenland.
- Plaats voor export een aanbieding in de rubriek TRADE OPENINGS.

Abonnementprijs f 15.— per jaar

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Belastingconsultatiebureau

A. L. F. Leverington

Alle belastingzaken

Medewerkers: E. J. de Boer,
Oud-Insp. d. Bel.; D. Sweepe,
Oud-Ontv. der Bel.; N. A.
Schol, Cand.-Not.; Mr. Dr. B.
J. F. Steinmetz, Belastingcons.
Adviseur voor Accountancy:
W. A. Brenning, Lid Nederl.
Broederschap v. Accountants.

1e Helmersstraat 95, Tel. 85508,
Amsterdam-W.

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

HAV BANK - SCHIEDAM
PERSONEEL-VERZEKERING

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.
Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening
Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

C. MASTENBROEK

Ben. Molendijk 14 - Goudswaard

- **BEDRIJFSADMINISTRATIE**
- **BOEKHOUDINGEN**
- **BELASTINGZAKEN**

Verliesposten Voorkomend **Systeem**

bestaande uit 4-Diens e

- V.V.S. -

Het V.V.S. is een onmisbaar hulpmiddel bij het gezondhouden van uitstaande credieten. Aanvaard als onderdeel der debiteuren-administratie, zal het van groote praktische waarde blijken te zijn.

Onze V.V.S.-brochure wordt op aanvraag kosteloos toegezonden

Van der Graaf & Co's bureaux voor den handel N.V.

Amstelstraat 14-18, Amsterdam-C. Telefoon 38631 (5 lijnen)

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK.

Dr F. W. C. Blom, *Dividendbeperking 1949.*

Uit een oogpunt van de bevordering van ondernemingsbesparingen is of een zeer lage dividendstop of in het geheel geen dividendstop wenselijk. Een dividendstop vermindert de mogelijkheid om risicodragend kapitaal van beleggers aan te trekken. Er is geen enkele reden om dividenduitkering in aandelenvorm gunstig te beoordelen, omdat ten onrechte wordt gemeend, dat hierdoor de kapitaalvorming zou worden bevorderd. Er bestaat veel reden om herkapitalisaties krachtig te bevorderen, d.w.z. om te bepalen, dat de herwaardering van ondernemingsactiva belastingvrij mag geschieden en dat de herkapitalisatie-bonusaandelen of bijschrijvingen op aandelen niet als winstuitkering beschouwd en niet aan Dividend- of Inkomstenbelasting onderworpen worden.

G. Verwey, *Industrialisatie en institutionele beleggers.*

Medewerking aan de industrialisatie door de institutionele beleggers behoeft in principe generlei bezwaar te ontmoeten. Het zou echter fataal zijn, indien deze zich bij hun beleggingspolitiek zouden laten leiden door overwegingen (nl. de wenselijkheid om mede te werken aan industrialisatie), die niet in de meest strikte zin voortkomen uit de beleggingsbelangen van de aan hen toevertrouwde instituten of fondsen. De betrokken instellingen moeten volledige vrijheid van handelen hebben; zij zullen dan wel vanzelf in industriële objecten beleggen als deze voldoende interessant zijn. Afschaffing van speculatiebelasting, ondernemingsbelasting, vereveningsheffing en dividendstop, mogelijkheid tot terugvordering van de dividendbelasting voor fondsen, zo mogelijk ook verlaging van de druk van de vennootschapsbelasting zijn voorwaarden om beleggende lichamen en particulieren er toe te brengen op grotere schaal belang te nemen bij het risicodragend kapitaal.

H. W. J. Bosman, *Budgetaire aspecten van de afwikkeling der geldzuivering en de inning der heffingen.*

In dit artikel wordt nagegaan, hoe de verschillende betalingswijzen voor de bijzondere heffingen, nl. betaling met geconsolideerde staatsschuld, met Grootboek 1946, met geblokkeerd en met vrij tegoed en door afboeking op zekerheidstellingen de staatsschuld in grootte en samenstelling hebben veranderd. Ook de afwikkeling der geldzuivering heeft daarop invloed, nl. door de omzetting van tegoed op optierekening in Investerings- en Beleggingscertificaten. De conclusie is, dat heffingen en geldzuivering behalve een aanzienlijke vermindering der totale staatsschuld bovendien een sterke verschuiving van vlottende naar geconsolideerde schuld hebben bewerkt.

Mej. Mr G. J. Stemberg, *De 32ste zitting van de Internationale Arbeidsconferentie; vakverenigingsvrijheid en loonvraagstukken.*

De Internationale Arbeidsconferentie, welke van 8 Juni tot 2 Juli te Genève werd gehouden, had dit jaar de volgende onderwerpen op het programma staan: toepassing van de beginselen van het organisatierecht en van het recht van collectieve onderhandeling, betrekkingen tussen werkgevers en arbeiders, arbeidsbepalingen in openbare contracten, bescherming van het loon, een algemeen rapport over de lonen, voorlichting inzake beroepskeuze, herziening van het verdrag betreffende de bureaux voor arbeidsbemiddeling, die voor hun bemiddeling geld vragen, migrerende arbeiders. In dit artikel worden de agenda-punten betreffende vakverenigingsvrijheid en loonvraagstukken behandeld.

SOMMAIRE.

Dr F. W. C. Blom, *La limitation des dividendes en 1949.*

Pour stimuler l'économie de l'entreprise il est désirable d'établir pour le dividende ou bien une limitation restreinte ou bien aucune limitation. La limitation du dividende diminue la possibilité d'attirer les investissements plus ou moins spéculatifs. Il n'y a aucune raison pour juger favorablement la distribution de dividende sous forme de part d'action; d'autre part la réévaluation des capitaux doit largement être favorisée.

G. Verwey, *L'industrialisation et les organismes dépositaires.*

Dans leur politique d'investissement, les organismes dépositaires ne peuvent pas se laisser mener par des considérations (même s'il s'agit de participer à l'industrialisation) qui ne s'accordent pas strictement avec les intérêts d'investissement des fonds qui leur ont été confiés. Si l'on rend la participation à l'industrialisation suffisamment rémunératrice, les organismes dépositaires et les particuliers s'engageront spontanément et sur une grande échelle, au financement des entreprises industrielles.

H. W. J. Bosman, *Les aspects budgétaires de la liquidation de l'assainissement monétaire et la perception des prélèvements.*

On examine dans cet article comment les différents modes de paiement des prélèvements extraordinaires ont modifié l'importance et la composition de la dette publique. Les prélèvements et l'assainissement monétaire paraissent avoir eu pour résultat, outre une diminution considérable de la dette publique, un convertissement appréciable de la dette flottante en dette consolidée.

Mlle Mr G. J. Stemberg, *La 32ième séance de la Conférence Internationale du Travail.*

Cet article traite des discussions qui ont eu lieu en matière de liberté des syndicats et des problèmes de salaire à la Conférence Internationale du Travail, qui s'est tenue à Genève du 8 juin au 2 juillet.

SUMMARIES.

Dr F. W. C. Blom, *Restriction of 1949 dividends.*

From the point of view of furthering savings by enterprises either a very low or no dividend-stop at all is desirable. A dividend-stop lessens the possibility of attracting risk-bearing capital from investors. There are no factors in favour of distributing dividends in the shape of shares; recapitalization, on the other hand, should be strongly promoted.

G. Verwey, *Industrialization and institutional investors.*

The investment policy of institutional investors should not be guided by considerations (viz. the desirability of co-operating in industrialization) which do not originate in the strictest sense from the investment interests of the institutions or funds entrusted to them. If the industrial objects are made sufficiently attractive, investing bodies and private individuals will automatically take a greater interest in risk-bearing capital.

H. W. J. Bosman, *Budgetary aspects of the liquidation of the money purge and the collection of levies.*

This article deals with the extent to which the amount and the composition of the state-debt have been changed by the various ways of paying the special levies. The levies and the money purge appear to have effected a considerable decrease in the total state-debt and a strong shift from the floating to the consolidated debt.

Miss G. J. Stemberg, *The 32nd session of the International Labour Conference.*

The subjects covering freedom of trade unions and wage-problems which were discussed at the International Labour Conference, held at Geneva from June 8th to July 2nd, are reviewed in this article.

DIVIDENDBEPERKING 1949.

Zelffinanciering.

In de Memorie van Toelichting op het ontwerp-Wet op de Dividendbeperking 1949 neemt de Minister van Financiën het standpunt in, dat zulk een wettelijke dividendregeling de financiering van ondernemingen uit in te houden winsten zou bevorderen.

De Minister gaat blijkbaar van de veronderstelling uit, dat vele ondernemingen in de naaste toekomst in staat en bereid zouden zijn meer dividend uit te keren dan de te verhogen maxima (8 pCt over het nominale aandelenkapitaal plus 2 pCt over de reserves) zouden toelaten. Deze veronderstelling lijkt ons onjuist; naar wij menen blijven de uitkeerbare winsten van verreweg de meeste ondernemingen (na belastingen en voorziening voor herinvesteringen) beneden de nieuwe maxima, zodat slechts zeer weinig ondernemingen effectief tot dividendbeperking zullen worden gedwongen.

Uit de Prijscourant van de Vereniging voor den Effectenhandel van 25 Juli 1949 hebben wij de volgende opstelling gemaakt van in 1948 c.q. 1949 laatstelijk uitgekeerde dividenden op genoteerde gewone aandelen van 272 Nederlandse banken, hypotheekbanken, industriële, petroleum-, scheepvaart- en diverse ondernemingen (dus praktisch alle genoteerde fondsen, behalve handel, cultures en mijnbouw). Daaruit bleek de volgende verdeling:

33 fondsen	0 pCt
— „	1 „
2 „	2 „
8 „	3 „
16 „	4 „
30 „	5 „
40 „	6 „
36 „	7 „
38 „	8 „
63 „	9 „
6 „	meer

totaal 272

Hieruit blijkt, dat slechts ca $\frac{1}{4}$ der genoemde ondernemingen aan de dividendstop raakt, die voor verreweg de meeste ondernemingen bij 9 pCt ligt. Voorts lijkt, gezien de frequentieverdeling, de conclusie gewettigd, dat een groot deel der 63 ondernemingen, die 9 pCt uitkeren, ook bij het ontbreken van een „stop” niet hoger zouden gaan, zodat er wellicht ca 20 zouden overblijven, die door de bestaande dividendstop werkelijk in hun winstuitkering over 1947 of 1948 zijn geremd.

Deze laatste conclusie is een bevestiging van wat studie van jaarverslagen leert, nl. dat slechts weinig ondernemingen in staat en bereid zijn om veel meer dan 9 pCt uit te keren.

Derhalve zijn wij van oordeel, dat de huidige dividendstop veel minder dan $\frac{1}{4}$ der ondernemingen met ter beurze genoteerde aandelen tot winstinhouding dwingt, en iedere verhoging van dividendstop zal deze fractie verder doen dalen.

Wanneer men in gedachten de ondernemingen zoekt, die kans zouden lopen enige rem van de voorgestelde maxima te ondervinden, beseft men dat dit vrijwel alleen de ondernemingen met grote reserves kunnen zijn, die veelal ook een hoge winstcapaciteit hebben. Want die worden getroffen door de discriminatie; dat de aandeelhouders over de reserves slechts $\frac{1}{4}$ van het rendement mogen ontvangen dat hen over het bedrag van het nominale aandelenkapitaal is toegestaan.

De bepaling, dat aandeelhouders over reserves slechts 2 pCt rendement mogen genieten, zal echter een ongunstige sfeer scheppen voor de vrijwillige winstinhouding. En gezien de waarschijnlijkheid, dat de „gedwongen” winst-

inhouding quantitatief niet zeer belangrijk is, omdat de maxima in de meeste gevallen ten opzichte van de waarschijnlijke winstcijfers vrij hoog liggen, lijkt ons de uitwerking van zulk een dividendstop op de som van „gedwongen” en vrijwillige winstinhoudingen derhalve nadelig.

Uit een oogpunt van de bevordering van ondernemingsbesparingen is of een zeer lage dividendstop, of in het geheel geen dividendstop wenselijk. Een midden-hoge dividendstop sorteert het door de Minister gewenste effect t.a.v. de zelffinanciering der ondernemingen o.i. niet.

Overigens is een dividendstop uit een oogpunt van ondernemingsfinanciering ongewenst, omdat zij de mogelijkheid om risicodragend kapitaal van beleggers aan te trekken vermindert. De Minister zegt, dat de door de Duitsers ingevoerde dividendstop tot doel „de aantrekkelijkheid van aandelenbezit te verminderen” had. Thans begint men alom te beseffen, dat de schaarste aan risicodragend kapitaal een ernstig knelpunt voor de ontwikkeling der bedrijvigheid is, en vraagt men zich af, of het nu geen tijd wordt om daarentegen de aantrekkelijkheid van aandelenbezit te verhogen.

Stockdividenden.

De voorkeur van de Minister voor stockdividenden (die hij van dividendstop wil vrijlaten) kunnen wij geenszins delen. Ten eerste is de kans op overdevoren royale dividenden bij stockdividenden veel groter dan bij contante dividenden. De laatstgenoemde kosten de onderneming liquide middelen, hetgeen al een sterke rem oplegt. Dit geldt voor stockdividenden niet, zodat in zoverre het hek van de dam is. Ten tweede is een stockdividend in feite een dividend, dat wordt gefinancierd door een gelijktijdige emissie. Derhalve is het inkomen uit stockdividenden voor aandeelhouders afkomstig uit de beleggingzoekende besparingen dergenen, die de stockdividenden opkopen. Als men het winstuitkeren door de onderneming in de vorm van stockdividend als „ondernemingsparen” wil betitelen, moet men bedoelde dispositie van aandeelhouders over hun stockdividenden als „ontsparring van vermogen” beschouwen, en dat is juist het tegendeel van wat de Minister beoogt, t.w. de vorming van kapitaal.

Men moet er nl. rekening mede houden, dat de aandeelhouder de beurswaarde van het stockdividend als inkomen rekent (hoewel dit theoretisch niet te verdedigen is) en dat de stockdividendverkopende aandeelhouder zijn inkomen ontvangt uit handen van de belegger, die het stockdividend opkoopt. Stel, dat een onderneming f 100.000 netto-winst heeft gemaakt, deze uitkeert in de vorm van f 100.000 nominaal stockdividend, dat door aandeelhouders à 200 pCt aan beleggers wordt verkocht, dan is het resultaat:

de aandeelhouders ontvangen een inkomen van	f 200.000
de onderneming heeft uit aandelenemissie in de vorm van stockdividend verkregen	f 100.000
	f 300.000

en deze bedragen zijn als volgt samengebracht:

belegging van besparingen door de opkoper der stockdividenden	f 200.000
netto-winst der onderneming	f 100.000
	f 300.000

Derhalve heeft dan in wezen een omzetting van beleggingzoekende besparingen in inkomen voor aandeelhouders plaats gehad. In het gegeven voorbeeld is de einduitkomst, dat er in de gemeenschap een netto-ontsparring heeft plaats gevonden.

Naar onze mening is er dus geen enkele reden om dividenduitkering in aandelenvorm gunstig te beoordelen, omdat ten onrechte wordt gemeend, dat hierdoor de

kapitaalvorming zou worden bevorderd. Ten hoogste wordt hierdoor, evenals door iedere andere emissie, de belegging van eventueel reeds aanwezige beleggingzoekende besparingen in de hand gewerkt.

Herkapitalisatie.

Herkapitalisaties wil de Minister niet bevorderen. Hij betwijfelt zelfs of daaraan veel behoefte is, en beroept zich er op, dat slechts weinig Nederlandse ondernemingen van de herkapitalisatiemogelijkheid tijdens de Duitse bezetting hebben gemaakt. Zoals men zich zal herinneren, had de bezetting in 1941 een stelsel van dividendstop en superdividendbelasting ingevoerd. De individuele onderneming kon in vele gevallen, door de storting ineens van een belangrijk bedrag in de overheidskas, enige ontheffing van die bepalingen verkrijgen langs de weg der herkapitalisatie. Praktisch geen enkele ondernemer heeft onder de oorlogsomstandigheden vrijwillig een vermogensoffer willen brengen om een uitzonderingspositie te verkrijgen t.a.v. door de bezetter ingevoerde en derhalve door Nederlanders tijdelijk geachte maatregelen. Aan deze toedracht mag men o.i. nimmer de conclusie verbinden, dat er toen weinig behoefte aan herkapitalisatie was. Trouwens, wij zijn nu acht jaar verder, en de omstandigheden zijn geheel veranderd.

Het herkapitalisatievraagstuk is in ons land in een verkeerd daglicht gekomen door het verband tussen herkapitalisatie en dividendverhoging, dat de Duitsers ten onrechte hebben gelegd. Deze gedachte leeft nog steeds voort.

In andere landen met meer inflatie-ervaring dan Nederland (bijv. Tsjechoslowakije, Duitsland, Frankrijk en België na de vorige oorlog en de laatstgenoemde twee ook weer na deze oorlog) zag men de herkapitalisatie in een heel ander licht dan waarin het door de bezetters in 1941 werd geplaatst. Daar beschouwde men herkapitalisatie als een middel om de stille en open reserves der ondernemingen blijvend in het aandelenkapitaal te incorporeren, teneinde te verhouden, dat zij geleidelijk als dividend zouden worden uitgekeerd.

Deze normale herkapitalisatie, welke reeds lang voor de dividendstop tot de normale elementen der ondernemingsfinanciering behoorde, onderscheidt zich in zoverre van de herkapitalisatie-stijl-1941, dat zij geen verband behoeft te houden met voornemens tot dividendverhoging. Zij bestaat uit een herwaardering van activa en het omzetten van stille en open reserves in aandelenkapitaal. Doordat de activa voor hogere boekwaarden op de balansen komen te staan en een deel der reserves van de balans verdwijnt, worden dan in de balans de voorwaarden geschapen om in volgende jaren een groter deel der jaarlijkse bruto-winst voor afschrijvingen en reserveringen opzij te leggen, dan bij een ondergekaptaliseerde balans het geval zou zijn.

In het licht van die opvatting is herkapitalisatie dan ook steeds een uitgezocht middel geweest om te hoge dividenduitkering tegen te gaan.

Uit deze overwegingen heeft men in de genoemde landen de herkapitalisatie fiscaal bevorderd. De gedetailleerde regelingen in de verschillende landen hebben naar omstandigheden gevarieerd, maar het hoofdbeginsel was toch steeds, dat de onderneming, die haar commerciële balans herkapitaliseerde, tevens het recht kreeg haar fiscale balans te herkapitaliseren. Dit betekende een verhoging van de boekwaarde der duurzame activa en bracht dan mede, dat die verhoogde boekwaarde ten laste van toekomstige exploitatie-opbrengsten mocht worden afgeschreven. Derhalve wordt dan, i.v.m. inflatie, in totaal hogere afschrijving toegestaan dan de historische aanschaffingsprijzen der duurzame activa.

De eenmalige „herwaarderingswinst” die daaruit voortvloeide werd niet of slechts licht belast, zolang de ondernemingen maatregelen namen om die herwaarderingswinst

niet als dividend uit te keren, en in plaats daarvan deze bij het aandelenkapitaal bijschreven. Want de bedoeling daarvan was juist om te voorkomen, dat zgn. „schijnwinsten” ten gevolge van inflatie als dividend of belastingzouden worden uitgekeerd; en daardoor ten onrechte aan het reële ondernemingsvermogen onttrokken en aan de consumptieve inkomens toegevoegd zouden worden.

Op grond van dezelfde overwegingen is er ook in ons land veel reden om herkapitalisaties krachtig te bevorderen. Dat wil zeggen: om te bepalen, dat de herwaardering van ondernemingsactiva belastingvrij mag geschieden en dat de herkapitalisatie-bonusaandelen of bijschrijvingen op aandelen niet als winstuitkering beschouwd en niet aan Dividend- of Inkomstenbelasting onderworpen worden.

Het uitvoeren van een „commerciële” herkapitalisatie zou in beginsel zelfs als voorwaarde voor de „fiscale” herkapitalisatie moeten worden gesteld.

De inflatie heeft een vervalsing van resultatenrekeningen gegeven, die men met comptabele kunstgrepen kan elimineren, *als men wil*. Door herkapitalisatie wordt het uitgangspunt van de winstberekening en winstverdeling, nl. de commerciële balans, verbeterd¹⁾ en wordt men tot winstcorrectie *gedwongen*.

Langs die weg wordt de beperking van de winstuitkeringen bereikt door herstel van een juist beeld van balans en verlies- en winstrekeningen. Toegegeven moet worden, dat dit alleen mogelijk is als de Overheid het principe wil laten schieten, dat zij iedere nominale vermogensaanwas ten gevolge van met de inflatie der laatste jaren samenhangende herwaarderingen als „belastbaar inkomen” beschouwt en bovendien de overboeking van reserves naar aandelenkapitaal vrij van Inkomstenbelasting wil laten; tot nog toe is de fiscus daar niet voor te vinden.

Privileges voor buitenlands kapitaal.

Tenslotte is er nog een zeer onaangenaam kantje aan het wetsontwerp. *Zuiver buitenlands bezit* zijnde Nederlandse ondernemingen worden van de dividendstop vrijgesteld om buitenlandse investering in het algemeen gehandhaafd. Deze bepaling doet herinneren aan de „capitulaties” in de vorige eeuw van Oosterse landen tegenover het Westen. Wij krijgen nu een dubbele rechtsorde, een voor de inheemsen en een geprivilegeerde voor de buitenlanders. Men mag o.i. niet vertrouwen, dat buitenlandse investeerders veel vertrouwen zullen hebben in de duurzaamheid van de hen te verstrekken privileges. Dividendvrijheid „for export only” is geen vrucht van innerlijke overtuiging.

Zoals overigens reeds door anderen is opgemerkt, blijft de dividendstop-ontmoediging voor buitenlandse deelneming in Nederlandse ondernemingen in het algemeen gehandhaafd.

Alles bij elkaar genomen verwachten wij niet, dat de ontworpen dividendbeperking tot meer zelffinanciering zal leiden en o.i. zal zij de aantrekking van risicodragend kapitaal blijven bemoeilijken. Zij zal aan de nodige „schriftgeleerden” werk verschaffen voor de uitvoering en de interpretatie der wet en voor de aandeelhouders scheidt zij een nieuwe bron van onzekerheid, daar de maximum winstuitkeringen nu afhankelijk worden van gewoonlijk slechts aan insiders bekende fiscale balansen.

Overveen.

Dr F. W. C. BLOM.

¹⁾ Uit de overweging, dat de commerciële balans steeds grote invloed op winstberekening en winstverdeling uitoefent, zijn wij van mening, dat altijd moet worden nagestreefd, dat de balans een zo juist mogelijk vermogensbeeld geeft.

INDUSTRIALISATIE EN INSTITUTIONELE BELEGGERS.

Wie de literatuur over de industrialisatie van Nederland de laatste jaren heeft gevolgd of zijn oor te luisteren

heeft gelegd, zal het niet onbekend zijn, dat de institutionele beleggers met dit onderwerp meer dan eens en steeds in sterkere mate in verband worden gebracht. De gedachtengang, die daarbij overheersend is, is deze, dat de institutionele beleggers steeds meer de grote reservoirs zijn geworden, waarin het Nederlandse spaarvermogen is geaccumuleerd en dat, waar nu eenmaal verregaande industrialisatie wenselijk, en de kapitalen daarvoor benodigd, omvangrijk zijn, het welhaast niet anders kan of de institutionele beleggers zullen bij deze ontwikkeling moeten worden betrokken. Zij; die het verst in deze richting denken, zien het soms al bijna zo, dat deze beleggers zich de medewerking aan industrialisatieplannen zouden moeten rekenen zoal niet tot een nationale of sociale taak, dan toch tot iets dat wel zeer sterk in deze richting gaat, of zelfs op de weg der Overheid zou liggen, te bevorderen.

Het is ons en ongetwijfeld ook anderen met ons opgevallen, dat de gedachtengang als zodanig, waar zij wordt geopperd, vaak niet principieel wordt gesteld. Veelal wordt de wenselijkheid van medewerking aan de industrialisatie door de institutionele beleggers als vanzelfsprekend vooropgesteld en wordt de aandacht geconcentreerd op de wijze, waarop deze medewerking tot stand zou kunnen komen.

* *

Nu komt het ons voor, dat het gevaarlijke van deze zienswijze juist ligt in het uitgangspunt. Dat een bestuur van een verzekeringmaatschappij of een pensioenfonds naast hypothecaire vorderingen en staatsobligaties, ook aandacht geeft aan belegging in industriële obligaties of zelfs — mits de deskundigheid vaststaat of deskundige voorlichting wordt verkregen — ook aan aandelen en onroerend goed, behoeft o.i. in principe generlei bezwaar te ontmoeten. Bezwaar tegen een dergelijke beleggingspolitiek ontstaat echter wel, indien dit bestuur tot haar besluiten komt, omdat bij haar decisie is gaan medespelen een motief (nl. de wenselijkheid om mede te werken aan industrialisatie), dat haar van buiten af als het ware wordt „aangewreven” en met de beleggingspolitiek eigenlijk niet te maken heeft. Het zou fataal zijn als de onderhavige besturen zich bij hun besluiten omtrent de wijze en de vormen, waarin wordt belegd, lieten leiden door overwegingen, die niet in de meest strikte zin voortkomen uit de beleggingsbelangen van de aan hen toevertrouwde instituten of fondsen, doch daarbij lieten medespreken redenen, ontleend aan — om andere reden voor wenselijk gehouden. — sociaal-economische ontwikkelingen.

Het zou vooral zo gevaarlijk zijn, omdat zonder dat men zich hiervan in de aanvang scherp rekening geeft; de desbetreffende besturen op de duur hun vrijheid om te handelen, zoals de beleggingsbelangen eisen, zouden zien verminderen, met alle gevolgen, die dit voor deze fondsen en lichamen kan hebben. Immers, de tegenwoordige vrijheid van handelen van de betrokken besturen komt daaruit voort, dat zij steeds naar eigen inzicht een eenmaal genomen belang van de hand kunnen doen, indien er omstandigheden intreden, die de handhaving van dit belang naar hun oordeel minder gewenst doen schijnen. Gevreesd moet echter worden, dat, indien het industrialisatiemotief als zodanig het beleggingsmotief gaat beïnvloeden, men op de duur ook niet meer op dezelfde wijze als tot dusverre van een belang afscheid neemt, wanneer de omstandigheden zulks wenselijk zouden maken. Er is nu eenmaal een verschil tussen een belang, dat genomen wordt uit geen ander oogpunt dan dat men het een goede belegging acht en een belang, dat met een, zij het nog zo gering, bijmerk wordt genomen.

Vele malen sterker spreekt dit gevaar, als er, wat bij een sfeer als waarin dit vraagstuk nu behandeld wordt, zeer wel mogelijk is, op de duur een bepaalde gewoonte ontstaat waaraan dergelijke groot-beleggers zich allengs,

misschien ook weer zonder zich zulks in de aanvang scherp bewust te zijn, moeilijk kunnen onttrekken. Wij denken bijv. aan de mogelijkheid, dat de practijk onder invloed van deze sfeer gaat medebrengen dat vele van hen een min of meer belangrijk deel van hun wiskundige reserves belegd houden in, om het kort aan te duiden, „industrialisatiebelangen”, zodoende uiting gevend aan een algemeen streven het hunne bij te dragen tot de industriële ontwikkeling. Men voelt nu reeds, zelfs al zouden er op dit punt generlei overheidsmaatregelen bestaan, hoe moeilijk het voor een individueel bestuur dan op de duur kan worden om een besluit te nemen, dat lijnrecht tegen dit gebruik ingaat. En toch zou dit onder bepaalde omstandigheden nodig kunnen zijn. Het moet steeds denkbaar worden geacht, dat een beleggingsinstantie zijn beleggingspolitiek op een gegeven moment grondig moet herzien en het is zaak, dat men nooit in een positie gedrongen wordt, dat zulks minder gemakkelijk te verwezenlijken zou zijn.

* *

Als wij hierboven de wenselijkheid hebben bepleit de besturen der betrokken instellingen volledige vrijheid van handelen te laten, dan sluit dit vanzelf ook in, dat wij het industrialisatievraagstuk aan hen zelf zouden willen overlaten. Naar onze overtuiging zullen de betrokkenen, zoals de situatie thans geworden is, vanzelf wel in industriële objecten beleggen als deze maar voldoende interessant zijn.

Dit geldt trouwens evenzeer voor de particulier. Men moet o.i. dan ook de aandacht concentreren op de vraag, hoe men industriële belangen voor dergelijke groot-beleggers en voor particulieren zo interessant mogelijk kan maken en in het bijzonder die belangen, welke gewoonlijk met „risicodragend kapitaal” worden aangeduid, waaraan, naar nu wel algemeen wordt ingezien, de grootste behoefte bestaat.

Hoe men de zaak ook beziet, men komt dan steeds terug op de punten, die reeds herhaaldelijk naar voren zijn gebracht: de ondernemingsbelasting (een overblijfsel uit de Duitse tijd), de speculatiebelasting (idem), de dividendstop (idem en ook na de voorgestelde „verfijning” een te groot bezwaar), de hoge vennootschapsbelasting en tenslotte de onmogelijkheid voor pensioenfondsen e.d., de afgehouden dividendbelasting op aandelen, waarin zij hebben belegd, terug te vorderen. Afschaffing van speculatiebelasting, ondernemingsbelasting, vereveningsheffing en dividendstop, mogelijkheid tot terugvordering van de dividendbelasting voor fondsen, zo mogelijk ook verlaging van de druk van de vennootschapsbelasting zijn belangrijke voorwaarden om beleggende lichamen en particulieren er toe te brengen op grotere schaal belang te nemen bij het risicodragend kapitaal.

Voor particulieren komt daar, dan nog bij de noodzaak tot herstel van het spaarvermogen. Hoezeer het moet worden toegejuicht, dat de Minister van Financiën ook maatregelen tot verlaging van de inkomstenbelasting in overweging heeft, wij vrezen, dat deze maatregelen niet tot het gewenste gevolg zullen leiden indien er geen grotere mogelijkheid wordt geboden om te komen tot een waarlijk herstel van het spaarvermogen door radicaal te breken met het huidige systeem van belastingheffing, dat feitelijk voor de hogere inkomensgroepen dat van „onteigening” benadert.

Het gaat thans niet om kleine verminderingen; een oplossing voor de huidige apathie van de kapitaalmarkt, waardoor het onmogelijk is geworden voor de bedrijven nieuw geld aan te trekken en dus ons gehele economisch leven eerlang dreigt te worden gesmoord, kan nu eenmaal niet anders worden gevonden dan door een zo verregaande vermindering van de belastingdruk ook voor particulieren, dat aanzienlijke bedragen aan spaargelden, evenals

in vroegere jaren, voor investeringsdoeleinden worden vrijgemaakt.

* *

Het is duidelijk, dat de genoemde maatregelen boven andere overwegingen moeten prevaleren om geen andere reden dan dat het Nederlands volksbestaan in gevaar is en steeds verder in gevaar komt als niet zo spoedig mogelijk tot deze maatregelen wordt overgegaan.

Zijn deze maatregelen eenmaal genomen, dan kan men, om op ons uitgangspunt terug te komen, gevoegelijk aan de particulieren en ook aan de besturen van onze beleggende instanties het industrialisatievraagstuk overlaten; het is dan niet onmogelijk, dat er eerlang geen vraagstuk meer zal zijn of althans dat het voor een zeer belangrijk gedeelte vanzelf wordt opgelost, doordat men enerzijds de middelen heeft om te investeren en anderzijds de investeringen uit beleggingsoogpunt aanmerkelijk aan attractie hebben gewonnen. Immers, men vergeet niet, dat er in tegenstelling tot vroegere jaren thans bij de groot-beleggers en ook bij particulieren een veel grotere geneigdheid bestaat een deel der middelen in risicodragend kapitaal te beleggen, indien slechts dit risico niet onredelijk door fiscale en andere maatregelen wordt verzwaaard. Men onderschatte ook niet de initiatieven, die thans niet tot verwezenlijking komen, om geen andere reden dan dat de bestaande beperkingen de animo doden.

Het is echter een gevaarlijke politiek de maatregelen, die voor de hand liggen, niet te nemen en terzelfdertijd toch een verlangende blik te richten op de fondsen en verzekeringmaatschappijen in de gedachte, dat door hen de moeilijkheid maar moet worden opgelost. Wij zouden dit gevaar niet met nadruk naar voren brengen, als het ons niet toescheen, dat reeds geruime tijd, telkens wanneer industrialisatie in verband met de groot-beleggers ter sprake komt, deze gedachte ten grondslag ligt aan de geestesgesteldheid, welke overheerst.

Amsterdam.

GERLOF VERWEY.

BUDGETAIRE ASPECTEN VAN DE AFWIKKELING DER GELDZUIVERING EN DE INNING DER HEFFINGEN.

Reeds in de aanstonds na de bevrijding van ons land geopperde plannen tot een sanering van ons geldwezen kwam naar voren, dat een dergelijke sanering tweërlei doel zou moeten hebben, nl. vermindering van de overtollige geldcirculatie en verlaging van de overmatige schuldenlast¹⁾.

Een nader onderzoek naar de tot dusver op het laatste gebied bereikte resultaten is het doel van dit artikel.

Daartoe wordt uitgegaan van de cijfers betreffende de inning der bijzondere heffingen, die reeds in een vorig artikel werden gepubliceerd²⁾ en die hieronder, uitgebreid met recente gegevens, opnieuw volgen.

Van de betalingen met geblokkeerd geld en Grootboek 1946 zal wederom de helft aan geblokkeerd tegoed en de andere helft aan Grootboek worden toegerekend.

Om te beginnen dient te worden gesteld, dat het monetaire en het schuldenaspect niet los van elkaar staan, doch nauw samenhangen, hetgeen nader zal blijken.

De blokkering van het overtollige geld en van de spaarbanktegoeden in 1945 was een voorlopige maatregel, die uiteraard uit monetair oogpunt werd genomen. De heffingen zouden dit geblokkeerde tegoed ten dele definitief wegnemen en met het betalen der heffingen zou de vermindering der staatsschuld een feit worden.

¹⁾ Men zie bijv.: „Het geldvraagstuk en het schuldenprobleem”, rapport van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel en „Nota inzake de monetaire en budgetaire positie in Nederland”, beide verschenen in 1945.

²⁾ „De afwikkeling der geblokkeerde tegoeden” in „E.-S.B.” van 13 April 1949.

TABEL I

Ontvangsten op de beide heffingen³⁾.

	(in miljoenen guldens)			Totaal
	1947	1948	1e half- jaar 1949	
Betalings uit geblokkeerde tegoeden en met Grootboek 1946	?	?	?	953,3
Afboeking op zekerheidsstellingen	16,8	513,1	76,4	606,3
Betaling met geconsolideerde staatsschuld	1,6	344,3	103,9	449,8
Betaling met vrij geld en uit vrije spaartegoeden	?	?	?	559,5
	99,—	2.049,—	420,9	2.568,9

Het was daarbij niet onverschillig, welk onderdeel van de binnenlandse staatsschuld zou worden verminderd. (De buitenlandse schuld van de Staat wordt buiten beschouwing gelaten). De bezetting en alles wat daarmee samenhang had zowel de geconsolideerde als de vlottende schuld sterk doen aanzwellen, doch de vlottende sterker dan de geconsolideerde. Met de toeneming van de vlottende schuld (op de actiefzijde der bankbalansen) was tevens de omvang van het giraal geld (op de passiefzijde van de bankbalansen) toegenomen, terwijl de reusachtige Markenvordering van De Nederlandsche Bank vooral werd weerspiegeld in de toeneming van de uitstaande bankbiljetten. In de tweede helft van 1945 werden de bankbiljetten ingeleverd en omgezet in bank- en girotegoeden, welke laatste in twee etappes (Juli en September 1945) werden geblokkeerd. Tegenover de toegenomen saldi verkregen de banken wederom schatkistpapier.

Daar de vlottende schuld, globaal gesproken, dus vooral in handen was van de geldscheppende instellingen en de geconsolideerde meest bij particuliere en institutionele beleggers berustte, was uit monetair oogpunt een vermindering van de eerste het meest urgent, daar hierdoor immers tevens het voorlopig geblokkeerde geld zou worden weggenomen. In het navolgende zal daarom vooral worden nagegaan, welk onderdeel der staatsschuld het sterkst door geldzuivering en heffingen is beïnvloed en in welke mate dit het geval is geweest.

Men kan deze invloed niet nagaan door de cijfers der staatsschuld op verschillende tijdstippen met elkaar te vergelijken. De kastekorten van het Rijk hebben immers de totale schuld vergroot, terwijl de periodieke aflossingen op de gevestigde schuld de verhouding tussen de beide soorten bovendien nog heeft gewijzigd.

Deze omstandigheden staan echter buiten de resultaten der heffingen en der geldzuivering; de hierna te geven analyse is gebaseerd op het „ceteris paribus”.

Alvorens de verschillende betalingsmogelijkheden der heffingen met het oog op het schuldenprobleem nader te bezien, wil ik opmerken, dat het mij in het kader van dit artikel doelmatig voorkomt als vlottende staatsschuld te beschouwen de netto-vlottende schuld, dat wil zeggen de bruto-vlottende schuld verminderd met de banksaldi van het Rijk.

Van de verschillende betalingswijzen geeft *betaling met geconsolideerde staatsschuld* het eenvoudigste beeld. Indien men zijn aanslag in een of beide heffingen voldoet door het afstaan van staatsobligaties of inschrijvingen in een der Grootboeken der Nationale Schuld, dan vermindert de geconsolideerde staatsschuld automatisch met het bedrag der aanslag.

Volgens bovengenoemde cijferopstelling is dit tot 1 Juli 1949 in totaal voor f 450 mln het geval geweest. Voor bijna het gehele bedrag gaat het hier om reeds voor de geldzuivering gevestigde schuld, die echter ten

³⁾ De cijfers zijn ontleend aan of berekend uit de maandelijkse perscommuniqué's betreffende de Rijksmiddelen van het Ministerie van Financiën. Daar gebleken is, dat vroegere opgaven te hoge cijfers hebben gegeven voor betalingen met vrij geld en te lage voor betalingen uit geblokkeerd tegoed, zijn in de totaalcijfers per eind Mei en eind Juni 1949 correcties aangebracht. Daar de betalingen met vrij geld enerzijds, met geblokkeerd geld en Grootboek 1946 anderzijds echter niet opnieuw *per maand* zijn gepubliceerd, kunner bepaalde cijfers uit tabel I niet worden opgegeven.

dele na dit tijdstip is geconverteerd in schuld met lagere rente.

Ook het *Grootboek 1946* behoort tot de geconsolideerde schuld. Het is hier echter een enigszins ander geval. De inschrijvingen op het *Grootboek 1946* ten bedrage van f 1.831 mln vormden een belegging van geblokkeerd geld; de instellingen, die geblokkeerde tegoeden hadden uitstaan, konden deze slechts naar 's Rijks Schatkist overmaken door beëindiging van een deel van hun belegging in schatkistpapier. De banken stortten zelfs f 1.311 mln aan schatkistpapier rechtstreeks in de Schatkist, teneinde de inschrijving van hun cliënten te bewerkstelligen⁴⁾.

Het *Grootboek 1946* was dus ten tijde der storting een omzetting van vlottende in geconsolideerde schuld. Voor zover echter de heffingen later met *Grootboek 1946* werden voldaan, d.i. dus tot 1 Juli 1949 naar schatting f 475 mln (nl. de helft van wat met geblokkeerd geld en *Grootboek 1946* tezamen is voldaan), betekende dit weliswaar op het ogenblik der betaling een vermindering der geconsolideerde schuld, doch indien men *het tijdstip der geldzuivering* als uitgangspunt neemt, is deze betaling als een definitieve vernietiging van vlottende schuld aan te merken.

Per 30 Juni 1949 stond aan *Grootboek 1946* nog f 1.189 mln uit; indien hiervan niets meer geamortiseerd zou worden uit hoofde van de heffingen, zou dit bedrag toch in ieder geval omzetting van vlottende schuld in gevestigde schuld representeren.

Betaling met geblokkeerd tegoed betekent directe vermindering der netto-vlottende schuld. Immers, het tegoed van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank (of in bepaalde gevallen bij de Postcheque- en Girodienst) neemt toe en het tegoed der banken bij De Nederlandsche Bank of bij de Girodienst neemt af. Indien deze betalingen elkaar voortdurend opvolgen, dan zullen de banken schatkistpapier laten aflopen en dan verminderen tegoed van het Rijk en uitstaand schatkistpapier met hetzelfde bedrag; de netto-vlottende schuld wordt echter door de laatste procedure niet beïnvloed.

Betaling met vrij tegoed heeft uit het oogpunt van de kaspositie van het Rijk dezelfde invloed als voldoening met geblokkeerd geld, evenals betaling met bankbiljetten. Deze laatste wijze van betaling versterkt wel 's Rijks Kas, doch leidt niet tot aflossing van schatkistpapier.

Tenslotte wordt een deel der heffingen betaald door *afboeking op zekerheidsstellingen*. Op de kaspositie van de Staat heeft deze betalingswijze geen invloed; deze heeft zich al doen gelden bij het voldoen der zekerheidsstellingen met geblokkeerd of vrij geld, welke voldoening de netto-vlottende schuld toen deed afnemen.

Aan zekerheidsstellingen, die als vooruitbetalingen op aanslagen in de heffingen en in „oude” belastingen (belastingen van 1945 en voorgaande jaren) zijn te beschouwen, was tot 1 Juli 1949 f 1.950 mln ontvangen. Afgeboekt was er toen reeds f 1.865 mln, nl. f 606 mln voor de heffingen en f 1.259 mln voor „oude” belastingen, zodat dus f 85 mln nog niet was verrekend. Men kan dus zeggen, dat langs deze weg de bijzondere heffingen voor f 606 mln hebben bijgedragen tot de vermindering der netto-vlottende schuld, als men daarbij bedenkt, dat deze vermindering plaatsvond bij de storting der zekerheidsstellingen en niet bij de afboeking.

Resumerend kunnen wij nu zeggen, dat de inning der heffingen tot ultimo Juni 1949 de volgende invloed op de aan het einde der bezetting bestaande staatsschuld heeft gehad.

De geconsolideerde staatsschuld is verminderd met f 450 mln door het in betaling geven van staatsobligaties en *Grootboekinschrijvingen* (behalve *Grootboek 1946*), terwijl de netto-vlottende schuld is verminderd met f 2.119 mln door de andere betalingswijzen.

⁴⁾ Ontleend aan het jaarverslag over 1946 van De Nederlandsche Bank, blz. 23 en 25.

De *betaling van „oude” belastingen*, waarover geen exacte gegevens beschikbaar zijn (behalve voor zover het gaat om afboeking op zekerheidsstellingen), hebben eveneens een vermindering der netto-vlottende schuld tengevolge.

Door de tijdens de oorlog ontstane achterstand in de invordering der belastingen heeft de Staat meer dan anders het geval zou zijn geweest schatkistpapier moeten plaatsen om de uitgaven te dekken. Door de betaling van deze oude belastingen kan dit schatkistpapier nu worden afgelost of neemt het tegoed van het Rijk toe, hetgeen de kaspositie in beide gevallen begunstigt. Daartegenover ontstaat weer een nieuwe achterstand in de inning der nieuwe belastingen. Per saldo echter wordt de totale achterstand steeds geringer.

Ook de *afwikkeling der geldzuivering*, waarover in mijn artikel van April jl. werd gehandeld, heeft invloed op de schuldpositie van het Rijk gehad, nl. door de opties der Investeringscertificaten en Beleggingscertificaten, die het resterende geblokkeerde tegoed (het zgn. tegoed op optierekening) ten dele naar 's Rijks Schatkist brengen.

Op beide leningen gezamenlijk was aan het einde van Juni van dit jaar f 654 mln ingeschreven.

De stortingen verhogen het tegoed van het Rijk, verminderen dus de netto-vlottende schuld, doch vermeerderen tegelijkertijd de geconsolideerde schuld. De inschrijving op de beide soorten certificaten betekent dus een vervanging van vlottende door geconsolideerde schuld.

De Wet Afwikkeling Geldzuivering maakt het thans mogelijk ook de Investerings- en Beleggingscertificaten te gebruiken voor de betaling van heffingen en oude belastingen. Voor zover dit gebeurt, krijgt men hetzelfde proces als hierboven voor het *Grootboek 1946* is beschreven, nl. vernietiging van gevestigde schuld, die eerst in de plaats van vlottende schuld was gekomen.

Vat men de resultaten van de inschrijving op het *Grootboek 1946*, de inning der heffingen, de betaling en latere afboeking der zekerheidsstellingen voor heffingen en de inschrijving op Investeringscertificaten en Beleggingscertificaten samen, dan is de slotsom, dat langs deze wegen van eind 1945 tot 1 Juli 1949 de netto-vlottende schuld per saldo met f 3.962 mln is verminderd, terwijl de geconsolideerde schuld per saldo met f 1.393 mln is toegenomen. De verantwoording van deze conclusie volgt hieronder.

TABEL II.
Mutaties in de staatsschuld per ultimo 1945 uit hoofde van de geldzuivering en de inning der heffingen.

(tot 1 Juli 1949; in millioenen gulden).

	Geconsolideerde schuld	Netto-vlottende schuld
I. <i>Betaling heffingen</i>		
a. met geconsolideerde staatsschuld	— 450	—
b. op andere wijzen	—	— 2.119
II. <i>Geldzuivering</i>		
a. Stand <i>Grootboek 1946</i> op 30 Juni 1949	+ 1.189	— 1.189
b. Stand Investerings- en Beleggingscertificaten op 30 Juni 1949	+ 654	— 654
Totaal	+ 1.393	— 3.962

Om dit resultaat te kunnen beoordelen, dient men dan nog te bedenken, dat de betaling der oude belastingen, die reeds enkele milliarden beloopt, niet in de cijfers is verwerkt en dat de nog niet verrekende zekerheidsstellingen evenmin in aanmerking zijn genomen.

Behalve een aanzienlijke vermindering van de totale staatsschuld heeft er dus bovendien nog een sterke verhuiving van vlottende naar geconsolideerde schuld plaatsgevonden, zodat heffingen en geldzuivering naar

mijn mening, gezien van het tot dusver behandelde oogpunt uit aan hun doel hebben beantwoord.

In een volgend artikel zullen enkele monetaire aspecten van dezelfde objecten worden behandeld.

Rotterdam.

Drs H. W. J. BOSMAN.

DE 32 STE ZITTING VAN DE INTERNATIONALE ARBEIDSCONFERENTIE.

Vakverenigingsvrijheid en loonvraagstukken.

De 32ste zitting van de Internationale Arbeidsconferentie, welke van 8 Juni tot 2 Juli te Genève werd gehouden, had een uitgebreide agenda te behandelen. Niet minder dan 12 onderwerpen kwamen daarop voor. Behalve de jaarlijks wederkerende punten als het verslag van de Directeur-Generaal, financiële en budgetaire vraagstukken en het rapport over de toepassing van de verdragen, stonden dit jaar de volgende onderwerpen op het programma: toepassing van de beginselen van het organisatierecht en van het recht van collectieve onderhandeling (tweede discussie); betrekkingen tussen werkgevers en arbeiders, daaronder begrepen collectieve overeenkomsten, bemiddeling en arbitrage, en de samenwerking tussen de openbare machten en de werkgevers- en arbeidersorganisaties (eerste discussie); arbeidsbepalingen in openbare contracten (tweede discussie); bescherming van het loon (tweede discussie); een algemeen rapport over de lonen; voorlichting inzake beroepskeuze (tweede discussie); herziening van het verdrag betreffende de bureaux voor arbeidsbemiddeling, die voor hun bemiddeling betaling vragen; migrerende arbeiders, t.w. wijziging van enige verdragen betreffende migrerende arbeiders in 1939 aangenomen en wijziging van enige verdragen in 1946 te Seattle aangenomen, die betrekking op de zeelieden hebben.

Een van de belangrijkste, zo niet het belangrijkste onderwerp, was dat betreffende de toepassing van de beginselen van het organisatierecht en van het recht van collectieve onderhandeling. De in 1948 te San Francisco gehouden Internationale Arbeidsconferentie had de punten vastgesteld, welke naar haar mening in dat verdrag moesten worden geregeld. Die Conferentie heeft echter meer gedaan. Zij heeft een verdrag betreffende de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en bescherming van het vakverenigingsrecht aangenomen. Het verdrag, dat dit jaar is behandeld, kan worden beschouwd als een aanvulling op een toepassing van de beginselen in het te San Francisco aangenomen verdrag. In dat verdrag is n.l. bepaald, dat de werknemers en de werkgevers, zonder enig onderscheid, het recht hebben zonder voorafgaande goedkeuring organisaties op te richten van hun eigen keuze, zo ook het recht daarvan lid te worden, op geen andere voorwaarde, dan dat zij zich naar de statuten van die organisatie hebben te gedragen. Die organisaties hebben het recht haar statuten en reglementen op te stellen, haar besturen te kiezen, alles zonder inmenging van de Overheid. Wel is, echter in het verdrag een bepaling opgenomen betreffende de zgn. legaliteit, inhoudende, dat bij de uitoefening van de rechten, bij dat verdrag toegekend, de arbeiders, de werkgevers en hun organisaties, evenals alle georganiseerde personen of collectiviteiten, gehouden zijn de wetten te eerbiedigen, en dat de nationale wetgeving geen inbreuk mag maken op de waarborgen in het verdrag neergelegd, noch het verdrag op zodanige wijze mag toepassen, dat daarop inbreuk wordt gemaakt. Die bepaling mag niet aldus worden uitgelegd, dat de onafhankelijkheid van de rechter in het gedrag komt.

Zoals gezegd had de te San Francisco gehouden Conferentie de punten vastgesteld, op te nemen in het verdrag, dat dit jaar werd behandeld. Naar aanleiding daarvan en rekening houdende met de opmerkingen van de Rege-

ringen aan het Internationaal Arbeidsbureau ter zake van die punten gezonden, had genoemd Bureau een ontwerpverdrag ontworpen, dat door de Conferentie, na voorbereiding door een daarvoor ingestelde commissie, werd behandeld.

Bij de discussie in de commissie bleek reeds dadelijk een verschil van opvatting te bestaan over de vorm van de regeling. De werkgevers speciaal gaven de voorkeur aan een regeling in een aanbeveling, de arbeiders aan een regeling in een verdrag. Het betreft hier, zo meenden de werkgevers, een praktische toepassing van het recht tot oprichting van vakverenigingen; het is beter zulks in een aanbeveling te regelen, welke de Regeringen tot leidraad kan strekken, dan in een verdrag. De meerderheid der commissie sprak zich voor regeling in een verdrag uit.

Het eerste artikel van het verdrag, dat ten doel heeft de arbeiders tegen elke „anti-vakverenigingsdiscriminatie” te vrijwaren, heeft tot langdurige discussies aanleiding gegeven. Werkgevers, aldus was het voorstel van het Internationaal Arbeidsbureau, mogen het in dienst nemen van een arbeider niet afhankelijk stellen van de voorwaarde, dat hij zich niet aansluit bij een vakvereniging of dat hij uit een vakvereniging treedt; evenmin mag een arbeider worden ontslagen of op andere wijze worden benadeeld, omdat hij buiten de arbeidsuren aan vakverenigingswerkzaamheden deelneemt of, met toestemming van zijn werkgever, gedurende de arbeidsuren. Belangrijke vragen kwamen hierbij naar voren. Moet niet eveneens het recht van de arbeider om zich niet bij een vakvereniging aan te sluiten worden gewaarborgd? Het vorig jaar was besloten dat negatieve recht niet uitdrukkelijk op te nemen. Desniettemin werden er verschillende amendementen ingediend om het recht zich niet te organiseren te waarborgen. Alle desbetreffende amendementen werden verworpen. Zeer vele leden meenden, dat het recht zich niet te organiseren reeds voortvloede uit de regeling van het recht zich te organiseren. Regeling van het negatieve recht — zo meenden sommigen — zou er toe kunnen leiden, dat de arbeiders daardoor zouden worden aangemoedigd zich niet te organiseren. Neemt men — zo was de opvatting van velen — een negatief recht op, dan zullen de Regeringen verplicht zijn collectieve overeenkomsten, die zgn. „union security”-bepalingen bevatten („closed shop”-bepalingen) of stakingen door arbeiders, die niet met ongeorganiseerden willen samenwerken, onwettig te verklaren, hetgeen vele Regeringen moeilijk aanvaardbaar zullen vinden.

De Nederlandse Regeringsafgevaardigde, Dr Stokman, heeft getracht een oplossing in deze materie te vinden. Z.i. moest het vraagstuk der „union security”-bepalingen in het verdrag worden geregeld. Het betreft hier niet de vraag, of dergelijke bepalingen toegelaten of verboden moesten worden, maar om de rechten van het individu en die van de vakverenigingen met elkaar in overeenstemming te brengen; dat vraagstuk was in het bijzonder van belang in landen, waar vakverenigingen met verschillende strekking naast elkaar bestaan. Z.i. was het daarom noodzakelijk om in het verdrag voorwaarden op te nemen, waaraan die „union security”-bepalingen zouden moeten voldoen. De arbeiders waren bevreesd; dat religieuze, politieke of sociale redenen dan als voorwendsel zouden worden gebruikt om arbeiders aan te sporen zich niet te organiseren. Het gevolg van Dr Stokman's voorstel zou huns inziens zijn, dat een openbare autoriteit een controle op de vakverenigingen zou gaan uitoefenen, hetgeen zij geenszins wensten. Van andere zijde werd aangevoerd, dat de Regeringen dan tussenbeide zouden moeten komen in de onderhandelingen over collectieve overeenkomsten. Tenslotte werd de Commissie, die dit vraagstuk voorbereidde, het er over eens in haar rapport uitdrukkelijk te vermelden, dat het haar mening was, dat het verdrag niet aldus mocht worden uitgelegd, dat het hetzij „union security”-regelingen goedkeurde, hetzij verbood; die kwestie moet in over-

eenstemming met de nationale praktijk worden geregeld. Dientengevolge bevat het verdrag generlei bepaling over „closed” of „union shop” (het opnemen van bepalingen in collectieve overeenkomsten om al of niet lid van een vakvereniging te zijn of worden) en is de regeling van die materie geheel aan de nationale praktijk overgelaten. In verband daarmee heeft Dr Stokman zijn amendement ingetrokken. Eveneens werd een soortgelijk voorstel, door de Zuidafrikaanse Regeringsafgevaardigde ingediend, teruggenomen.

Een ander punt, dat de Commissie lang heeft beziggehouden, was de positie van de openbare ambtenaren: de „public officials”. Allereerst doet zich hier de vraag voor wat onder die term moet worden verstaan. Dat moet toch zeker vaststaan, wil men internationaal een regeling voor hen treffen.

Over de wenselijkheid van het treffen van een regeling voor de ambtenaren bestond zeer veel verschil in opvatting. Er waren leden, die meenden, dat de openbare ambtenaren, wat betreft het vakverenigingsrecht en de collectieve onderhandelingen, dezelfde rechten moesten hebben als de andere arbeiders; anderen waren van oordeel, dat de Regeringen het recht moesten hebben om ten aanzien van ambtenaren bepaalde beperkende regelingen vast te stellen. Weer anderen konden zich met het denkbeeld om voor ambtenaren bij het aangaan van collectieve overeenkomsten enige beperkingen vast te stellen wel verenigen, doch wilden het recht van de ambtenaren om zich te organiseren niet beperkt zien.

Het is de Commissie niet gelukt om in deze tot een eenstemmige opvatting over de positie van de ambtenaren te komen. Dit heeft er toe geleid, dat zij besloot in het verdrag een bepaling op te nemen, inhoudende, dat het verdrag geen betrekking heeft op de positie van openbare ambtenaren, werkzaam in de Staatsadministratie, doch dat het evenmin in die zin mag worden uitgelegd, dat het inbreuk maakt op hun rechten of hun statuut. Hier zij aangetekend, dat het verdrag over de vakverenigingsvrijheid, in 1948 te San Francisco aangenomen, wel op de ambtenaren van toepassing is. Wat de gewapende macht en de politie betreft, bevat het verdrag eenzelfde bepaling als in het in 1948 aangenomen verdrag voorkomt, nl. dat de mate, waarin de waarborgen, in dat verdrag neergelegd, te hunnen aanzien van toepassing zijn, door de nationale wetgeving zal worden bepaald. Daar waar de gewapende macht en de politie die rechten reeds hebben, mag de bekrachtiging van het verdrag niet worden beschouwd als op die rechten inbreuk te maken.

Het verdrag houdt verder in, dat de arbeidersorganisaties behoorlijk moeten worden beschermd tegen enigerlei inmenging van de zijde van de werkgevers of hun organisaties of vertegenwoordigers bij de oprichting, het functioneren of de administratie van hun organisaties. Gemaakt moet worden tegen handelingen van de werkgevers om met financiële middelen de organisaties te steunen om ze zodoende onder hun macht te krijgen. Waar nodig moeten geschikte organen worden ingesteld, om de eerbiediging van het organisatierecht, als in het verdrag neergelegd, te waarborgen.

Voor de ontwikkeling en het benutten van procedures voor vrijwillige onderhandeling tussen werkgevers- of werknemersorganisaties en arbeidersorganisaties voor het sluiten van collectieve overeenkomsten moeten, waar nodig, maatregelen strokende met de nationale toestanden, worden genomen. Bij de behandeling in de Conferentie hebben de werkgevers betoogd, dat zij de voorkeur aan een aanbeveling gaven.

Het verdrag werd met 115 stemmen voor en 10 tegen aangenomen, terwijl er 25 onthoudingen waren: De Nederlandse werkgeversvertegenwoordiger onthield zich van stemming, die van Engeland stemde tegen, terwijl die van Frankrijk en België vóór stemden.

De Commissie, die genoemd verdrag heeft behandeld, had geen gelegenheid meer om het vraagstuk der betrekkingen tussen werkgevers en arbeiders enz. te behandelen; zij stelde voor dat op de agenda van de volgende Conferentie voor eerste discussie te plaatsen. De Conferentie nam terzake een resolutie aan.

Wat het loonvraagstuk, dat aan de orde was gesteld, betreft, nam de Conferentie een verdrag met een aanvullende aanbeveling aan inzake de arbeidsvoorwaarden in openbare contracten en een verdrag met aanbeveling, betreffende de bescherming van het loon. Het vorige jaar was beslist, dat voor beide onderwerpen de vorm van een verdrag moest worden gekozen. Dit jaar was de Commissie, welke de behandeling van dit onderwerp heeft voorbereid, dezelfde opvatting toegedaan en verwierp zij voorstellen om aan die onderwerpen de vorm van een aanbeveling te geven. Het verdrag betreffende de arbeidsvoorwaarden in openbare contracten is van toepassing op contracten, waarbij een der partijen een openbare autoriteit is, de uitvoering van het contract besteding van gelden door een openbare autoriteit meebrengt en de tewerkstelling van arbeiders door de andere partij; bovendien moet het contract betrekking hebben op de constructie enz. van openbare werken, het vervaardigen of het vervoer van materialen, voorraden en installaties of het uitvoeren of verrichten van diensten. Het verdrag is ook van toepassing op onderaannemers of uitvoerders van contracten.

Het algemene beginsel van dit verdrag is dit: de voorwaarden betreffende lonen, de arbeidsduur en de andere arbeidsvoorwaarden, in bedoelde contracten op te nemen, mogen niet minder gunstig zijn dan die voor arbeid van dezelfde aard in het betrokken beroep of de industrie in dezelfde streek geldende.

Een nieuw beginsel brengt dat verdrag voor ons land niet. De toestand in ons land is overeenkomstig de beginselen van het verdrag. Hetzelfde kan worden gezegd ten aanzien van het verdrag betreffende de bescherming van het loon. Dat verdrag, dat van toepassing is op alle personen, aan wie loon uitbetaald wordt of uitbetaald moet worden, houdt bepalingen in over de wijze van loonbetaling (loon in geld, loon in natura); inhouding op de lonen, cessie van en beslag op de lonen, loon als bevoorrechte schuld enz., welke in ons land en in vele andere landen reeds sedert jaren van kracht zijn.

Het verdrag betreffende de arbeidsvoorwaarden in openbare contracten werd met 115 stemmen vóór en 9 tegen aangenomen. De vier Nederlandse afgevaardigden stemden voor. De Nederlandse werkgeversvertegenwoordiger stemde echter tegen de desbetreffende aanbeveling.

De werkgeversgroep had bezwaren tegen de aanbeveling in haar geheel. Daarin werd aanbevolen om zo mogelijk de bepalingen van het verdrag ook toe te passen daar, waar particuliere werkgevers van overheidswege subsidies ontvangen voor het uitvoeren van dergelijke werken; eveneens werd aanbevolen, dat arbeidsvoorwaarden in openbare contracten o.a. het normale loon, loon voor overwerk, arbeidsduur enz. zouden voorschrijven.

Het verdrag betreffende de bescherming van het loon werd met 107 stemmen voor en 17 tegen aangenomen; de aanbeveling met 106 stemmen voor en 24 tegen. De Nederlandse werkgeversvertegenwoordiger stemde tegen verdrag en aanbeveling.

De commissie uit de Conferentie, welke de bovengenoemde onderwerpen had voorbereid, had geen gelegenheid meer het algemene rapport over de lonen te behandelen. Daarenboven waren bij haar nog een viertal resoluties ingekomen, t.w. over de systemen van betaling evenredig aan de productiviteit, over schadeloosstelling bij ontslag, over toekomstige studies, de lonen betreffende, en over het minimum loon; ook voor een behoorlijk onderzoek daarvan ontbrak de tijd. De commissie stelde daarom de Conferentie voor om de Raad van Beheer uit te nodigen nota te nemen van de verschillende in het algemene rapport over de lonen

en in de diverse resoluties neergelegde vraagstukken, ten einde te beslissen terzake van welke problemen de studies zullen worden voortgezet en verder bij tijd en wijle te onderzoeken, welke vraagstukken, de lonen betreffende, op de agenda van volgende zittingen der Conferentie zouden kunnen worden geplaatst. Met dat voorstel heeft de Conferentie zich verenigd.

In een volgend artikel hopen wij nog enkele andere onderwerpen, welke op de Internationale Arbeidsconferentie ter sprake zijn gekomen, te behandelen.

Amsterdam.

G. J. STEMBERG.

INGEZONDEN STUK.

DE ECONOMIE VAN HET GRONDGEBRUIK IN UITBREIDINGSPLANNEN.

De heer J. Poppema te Utrecht schrijft ons:

In een artikel van Prof. Dr Ir H. G. van Beusekom, getiteld „De economie van het grondgebruik in uitbreidingsplannen”, in „Economisch-Statistische Berichten” van 18 Mei 1949, wordt de aandacht gevestigd op de noodzaak van een economisch grondgebruik voor woning- en industriebouw. Hoewel wij het belang van het naar voren gebrachte probleem volkomen inzien en het met de hoofdzaak van het betoog eens zijn, komt het ons niettemin gewenst voor enkele gedachten in het genoemde artikel aan een nadere beschouwing te onderwerpen.

Professor Van Beusekom uit zijn vrees voor een versmalling van de basis van de Nederlandse voedselvoorziening, welke het gevolg zal zijn van het in gebruik nemen van landbouwgronden voor woningbouw en industrieterrein. De basis van de Nederlandse voedselpositie wordt als zeer wankel bestempeld en de labiele toestand, waarin deze zich bevindt, geweten aan de positie van onze betalingsbalans. Onze gehele nationale economie is echter in even sterke mate van de positie van de betalingsbalans afhankelijk; denken wij slechts aan twee zo belangrijke voorzieningsgebieden als energie en metalen. Wanneer dus in dit verband alleen de aandacht wordt gevestigd op onze voedselpositie, kent men aan deze sector een zeer belangrijk gewicht toe. Professor Van Beusekom voert als argument voor deze zienswijze de moeilijkheden, welke in tijden van oorlog ontstaan, aan.

Nu zijn er in geval van oorlog drie mogelijkheden. Het land is neutraal, strijdend, of bezet. De eerste mogelijkheid vermelden wij slechts volledigheidshalve. De huidige politieke situatie in aanmerking nemend, menen wij dit geval verder te kunnen laten rusten. Indien het land strijdend aan een oorlog deelneemt, zal het ongetwijfeld in open verbinding met zijn bondgenoten staan, zodat voedselvoorziening van overzee mogelijk blijft.

In het laatste geval zal een situatie ontstaan, welke wij inderdaad niet te snel zullen vergeten, nl. die, waarin de bezetter zijn uiterste best doet, het bezette gebied zo grondig mogelijk te zijnen gunste te exploiteren, zonder rekening te houden met de daar gevestigde bevolking.

Een beroep op oorlogsomstandigheden, ter argumentatie van een primair stellen van de voedselvoorziening, komt ons derhalve vrij zwak voor.

Hiermede blijft echter het betalingsbalansprobleem in zijn volle omvang bestaan.

Twee wegen zijn in principe aanwezig om hier een oplossing te brengen:

1. een vergroting van de lopende deviezenontvangsten;
2. een verkleining van de lopende deviezenbetalingen.

Professor Van Beusekom kiest in wezen de tweede oplossing. De huidige ontwikkeling in de landbouw in aanmerking nemend, komt het ons gewenst voor de mogelijkheid van de eerstgenoemde oplossing te overwegen.

We zien in de agrarische sector een noodzaak tot vergroting van de arealen per bedrijf, ten gevolge van de toenemende mechanisatie. In verband met het feit, dat de hoeveelheid grond in ons land nagenoeg is gefixeerd, mogen we nu echter niet spreken van een toeneming van het grondtekort.

Integendeel, ten gevolge van een afnemende van de werkgelegenheid in de agrarische sector, zien wij dit probleem niet als een grondprobleem, maar als een werkgelegenheidsprobleem, in wezen een omscholingsprobleem, voortvloeiend uit het technisch ontwikkelingsproces.

In principe zijn er voor dit probleem twee extreme oplossingen:

1. totale emigratie van het getroffen deel der bevolking;
2. omscholing en aanwending van al deze werkkrachten binnen de nationale economie.

In het eerste geval is men volkomen afhankelijk van de bereidwilligheid van andere landen om Nederlandse werkkrachten op te nemen. Ongetwijfeld zullen de betrokken Regeringen aan de immigranten bepaalde eisen t.a.v. kapitaalkracht en vakkennis stellen, met als gevolg, dat het beste deel van een potentiële kracht aan de vorming van het eigen nationale product wordt onttrokken. In het tweede geval zal door omscholing deze kracht ten bate van het eigen nationale inkomen kunnen worden aangewend. Het voordeel van deze oplossing is gelegen in de mogelijkheid, welke bestaat tot het voeren van een doelbewuste politiek, met als doel deze omscholing te leiden in die richting, welke binnen het kader van het nationale plan het meest wenselijk wordt geacht. Aanwending van deze krachten zal noodzakelijk dienen te geschieden in de niet-agrarische sectoren, waaronder de industriële sector een belangrijke plaats inneemt. Een ontwikkeling als hierboven geschetst zal een uitbreiding van het industriële apparaat en de stedelijke agglomeratie met zich brengen.

Wanneer wij nu zien, dat gronden aan hun agrarische aanwending worden onttrokken, dan moeten wij bedenken, dat dit slechts mogelijk is geweest via de werking van het prijsvormingsmechanisme, m.a.w. de nieuwe aanwending heeft een hogere prijs voor de grond kunnen betalen dan de oude.

Wij citeren in dit verband een zinsnede uit een artikel van Professor Van Beusekom in „Economisch-Statistische Berichten” van 16 September 1942, getiteld „Prijnsbeheersing van bouwgrond”.

„Er liggen in de omgeving van onze steden gronden, die nog in agrarisch gebruik zijn, doch die door hun ligging „in de schaduw van de stadsbebouwing” reeds een hogere waarde dan de agrarische waarde hebben gekregen en die tegen die hogere waarde reeds verkocht of vererfd zijn”.

Deze hogere waarde wil Professor Van Beusekom in elk geval vergoeden.

Vragen wij ons echter af, waar deze hogere waarde op berust, dan moeten wij tot de conclusie komen, dat deze een gevolg is van verwachte hogere opbrengsten.

De gevolgtrekking, dat een bestemmingsverandering der gronden in het algemeen zal geschieden onder invloed van een tendentie tot vergroting der opbrengsten, lijkt ons alleszins gewettigd.

Dit houdt, ondanks een vermindering van de beschikbare hoeveelheid landbouwgrond, een vergroting van het nationale product in, hetgeen ook onze betalingsbalanspositie ten goede kan komen. De vrees van Professor Van Beusekom voor een met de vermindering in de hoeveelheid landbouwgrond gepaard gaande versmalling van de basis van de Nederlandse voedselvoorziening delen wij dan ook niet. Wij zien deze ontwikkeling als een symptoom van een noodzakelijk volgen van het technisch ontwikkelingsproces. Dat hierbij een zo doelmatig mogelijk gebruik moet worden gemaakt van de verschillende pro-

ductiefactoren, is, gezien de ongunstige positie van onze betalingsbalans, een primaire eis.

Naschrift.

Inzender verklaart, het met de hoofdzaak van mijn betoog eens te zijn. De opmerkingen, die hij niettemin maakt, doen aan het betoog dan ook weinig toe of af. Ik heb gewezen op de bezwaren, die van landbouwzijde werden gemaakt tegen een verdere uitbreiding van de stedelijke bebouwing en deze erkend als van nationaal belang, omdat het op eigen benen moeten staan in 1953 ook inhoudt, dat onze voedselproductie zo hoog mogelijk wordt opgevoerd en gehouden. Mijn verwijzing naar het voedselgebrek in oorlogstijd was slechts terloops.

Inzender wil het probleem van de ongunstige betalingsbalans oplossen door vergróting van de nationale productie, i.c. industrialisatie. Ik heb geen reden om daartegen bezwaar te maken. Met evenveel recht als men kan constateren, dat iedere hectare landbouwgrond, die aan zijn bestemming wordt onttrokken voor stadsuitbreiding, één Nederlander zijn bestaan ontnemt en dwingt tot emigratie, kan men staande houden, dat iedere hectare landbouwgrond, die aan zijn bestemming wordt onttrokken ten behoeve van de industrie, aan honderd nieuwe Nederlanders een bestaan biedt.

Ik heb dan ook geen pleidooi gevoerd tegen het onttrekken van landbouwgronden voor industriebouw; integendeel, ik acht dit gewettigd en noodzakelijk. Maar ik heb het grondgebruik bezien uit het oogpunt van het wonen en de behoeften van de stad en geconstateerd, dat het noodzakelijk is, zich daarin beperkingen op te leggen, omdat de nationale economie eist, dat voor die doeleinden niet meer productieve grond improductief wordt gemaakt, dan strikt noodzakelijk is

's-Gravenhage.

H. G. VAN BEUSEKOM.

AANTEKENING.

AMERIKA'S ACHILLESPEES.

Het is, terwijl wij dit schrijven, ongeveer een half jaar geleden, dat het Amerikaanse blad „Journal of Commerce” uit Washington wist mede te delen, dat de National Petroleum Council binnenkort de Federale Regering ervan in kennis zou stellen, dat, wat olieproducten betreft, vraag en aanbod in de Verenigde Staten meer met elkaar in evenwicht zullen zijn dan op enigerlei tijdstip na afloop van de oorlog. Doch de Petroleum Council zou er tevens op wijzen, dat het voornaamste probleem, waartegenover de industrie en de Regering zullen komen te staan, is, hoe de ontwikkeling van nieuwe reserves moet worden bespoedigd om dit evenwicht te kunnen handhaven.

Er werd hieraan nog toegevoegd, dat werd verwacht, dat in het binnenkort door de National Petroleum Council uit te brengen rapport met nadruk zal worden gewezen op de noodzakelijkheid een olieproductie in het buitenland op te bouwen, waardoor de druk op de oliereserves in het binnenland wordt verlicht en men er van verzekerd is, dat voorraden, uitsluitend benodigd voor Amerikaanse producenten, niet „in gevaarlijke hoeveelheden” naar het buitenland zullen worden gezonden.

Het valt moeilijk te ontkennen, dat Amerika een zeer grote activiteit vertoont ten aanzien van pogingen om in het buitenland „een olieproductie op te bouwen”.

Dat blijkt wel zeer duidelijk, als wij er ons rekenschap van geven, dat van de in 1947 belegde kapitalen in buitenlandse industrieën tot een totaalbedrag van \$ 744 mln, \$ 455 mln of 58 pCt kwam voor rekening van de Amerikaanse petroleumindustrie.

Zuid-Amerika werd geholpen met een bedrag van

\$ 263,3 mln, waarvan Venezuela bijna de helft ontving (\$ 126,8 mln).

Het Midden-Oosten, maar vooral Saoedi-Arabië, werd bedacht met een bedrag, groot \$ 91,3 mln, terwijl de wederopbouw van een Amerikaanse onderneming in het Verre Oosten een bedrag van \$ 30,8 mln heeft gevegd. Nieuwe beleggingen in diverse Europese landen vereisten een bedrag van \$ 26,2 mln.

Latere gegevens staan niet te onzer beschikking, maar men kan er zich van verzekerd houden, dat in het voor de petroleumindustrie zo buitengewoon gunstige jaar 1948 op de weg der investeringen in het buitenland de pas niet zal zijn gemarkeerd.

Nog zeer onlangs hebben wij immers kunnen vernemen, dat drie Amerikaanse maatschappijen een contract voor de tijd van 25 jaar met de nationale „Petromex” hebben afgesloten, waarbij het aan deze belangrijke zelfstandige maatschappijen wordt toegestaan, met eigen kapitaal, uitrusting en technici „prospectie” te verrichten en putten te boren in drie zónes van de Mexicaanse Staten Veracruz en Tabasco. Maar ook in Saoedi-Arabië zijn over 1948 weer grote sommen belegd in de aldaar gevestigde ondernemingen, waarbij wij alleen maar behoeven te denken aan de voorgenomen en reeds voor een deel voltooide aanleg van een enorme buisleiding door de Arabische woestijn naar de Middellandse Zee.

Daarbij is o.a. de zeer actieve Standard Oil Company of California betrokken, die echter ook in Amerika, zelf een geweldige werkzaamheid ontwikkelt: in 1948 bereikte zij een record met het aantal aangeboorde bronnen, t.w. 687; waarvan er 612 olihoudend bleken te zijn. 7 waren gasbronnen en slechts 68 mislukkingen. Deze enkele mededeling wijst er wel op, dat men in Amerika niet stil zit, doch werkelijk alle zeilen bijzet om de petroleumproductie tegenover de nog altijd toenemende vraag op peil te kunnen houden.

Toch zouden wij het bovenstaande het liefst als een aanloop voor onze eigenlijke uiteenzettingen willen beschouwen, welke steunen op een kort geleden verschenen artikel in „World Petroleum”¹⁾, onder de titel: „Marine Production gains Place in Oil Industry Picture”.

Daarin wordt de ontwikkeling geschetst van de petroleumwinning onder zee en de mogelijkheid verondersteld van de aanwezigheid van grote petroleumvoorraden langs de kusten van de Verenigde Staten.

Reeds zijn er proefboringen verricht langs de kust van de Golf van Mexico²⁾. De daarbij gevolgde methoden worden aangegeven en ook wordt de moeilijke kwestie der territoriale rechten in het artikel behandeld, waarop wij hieronder terug komen.

* *

Alvorens daartoe echter over te gaan menen wij er goed aan te doen, de aandacht te vestigen op het artikel „Waarde en bezit van de zeebodem” van de hand van Harold F. Clark en George T. Renner uit de „Saturday Evening Post”, Philadelphia, dat in het Februari 1947-nummer van „Internationale Echo” indertijd is overgenomen.

Dit artikel herinnerde er aan, dat in de herfst van 1946 de president van de Verenigde Staten in een bijna onopgemerkte proclamatie de federale jurisdictie heeft uitgebreid over ruim 1.800.000 vierkante kilometer van het aardoppervlak. De schrijvers geven in dit verband

¹⁾ Het nummer van November 1948 publiceerde het tijdschrift „World Petroleum” o.a. een artikel met de sterk-sprekende titel: „Oil Industry has met the Test of a Decade of Difficulties”. Het behandelt de geschatte petroleumreserves in Amerika over 1938 en 1948 en heeft het ook over onderzeewinning van olie. Ook hieruit blijkt hoezeer dit probleem de Amerikanen bezighoudt.

²⁾ Het Financieel Dagblad wist reeds in het nummer van 14 Februari 1946 mede te delen, dat diepzee-boringen zijn ingesteld in Venezuela, Californië, Borneo en bij Bakoe en thans de Bahama-eilanden aan de beurt zouden komen. 9 Mei 1949 vermeldde hetzelfde blad, dat onder de bodem van de Perzische Golf (Bahrein-eilanden) boringen zouden worden verricht.

als hun mening te kennen, dat deze stap eens zal worden beschouwd als een van de meest beslissende in de geschiedenis. Het lijdt geen twijfel, zo zeggen zij verder, dat deze 1,8 miljoen vierkante kilometer het belangrijkste gebied vormen, die aan de Verenigde Staten toegevoegd, deels vanwege de rijkdom der daarin gelegen natuurlijke hulpbronnen, deels — en dat is nog belangrijker — omdat deze daad een glimp te zien geeft van belangrijke ontwikkelingen in de toekomst.

Het hierbedoelde gebied ligt voor de Amerikaanse kustlijn, want het geannexeerde bestaat uit oceanabodem, niet minder dan 200 meter onder de zeespiegel.

Nog enige tientallen jaren machinale beschaving, zo lezen wij verder, en de mens is door verschillende van zijn belangrijkste reserves heen.

Maar vlak bij de hand, en nog onaangeroerd, bevindt zich 80 pCt of meer van 's werelds oorspronkelijke rijkdommen, en het is zonder twijfel slechts een kwestie van tijd, voordat de mens, gewapend met wetenschap en techniek, de natuurlijke hulpbronnen van de zee zal aanboren.

Het is verleidelijk nog meer aanhalingen uit dit belangwekkende artikel te doen, maar dat zou ons te ver voeren. Daarom beperken wij er ons toe op gezag van de genoemde schrijvers mede te delen, dat volgens de schattingen van sommige deskundigen de minerale reserves van de wereldzee die van het vaste land overtreffen.

Tevens beseft men thans de waarde van de petroleumreserves onder de zeebodem. En de reden, die de president gaf voor de annexatie van het langs de kust gelegen zeegebied, was dan ook de bescherming van de petroleumvoorziening van het land.

Wij zouden hiermede wel van dit onderdeel van ons onderwerp kunnen afstappen, maar willen toch niet nalaten te memoreren, dat de schrijvers als conclusie aan hun beschouwingen hebben verbonden, dat Amerika de thans verkregen voorsprong moet pogen te behouden en daarom zonder dralen beslag dient te leggen op 100 tot 130 miljoen vierkante kilometer oceanen, hetgeen neerkomt op circa $\frac{1}{3}$ van de totale oceanoppervlakte. „De toekomst van ons land” — zo eindigen zij hun betoog — „zowel uit economisch als uit militair oogpunt bezien, eist het. Onder geen voorwaarde mogen wij ons de ons nu geboden kans laten ontglippen”.

Wij kunnen er slechts van zeggen, dat de heren Clark en Renner wel heel ver verwijderd zijn van de veel gezondere opvatting, dat de ter hand te nemen exploitatie van de hier bedoelde minerale en andere rijkdommen nu eens niet door afzonderlijke staten, doch namens de Verenigde Naties in het belang der gehele mensheid internationaal zou behoren te geschieden.

In dit verband moge er aan worden herinnerd, dat vooraanstaande Europese en Amerikaanse geleerden voor de op 17 Augustus e.k. te Lake Success te openen wetenschappelijke conferentie der Verenigde Naties over het behoud en het gebruik van hulpbronnen, rapporten hebben ingediend over de middelen, die toegepast kunnen worden om de afnemende wereldvoorziening van brandstoffen en energie te verhogen.

Van de 17 wetenschappelijke geschriften, welke over dit onderwerp zijn ontvangen, heeft er 1 betrekking op het exploiteren van de enorme oliereserves, die zich onder de zeebodem bevinden.

Inderdaad is het zó, dat hier internationale belangen op het spel staan!

* * *

Aldus voorbereid kunnen wij ons thans gaan bezighouden met een bespreking van het artikel in „World Petroleum”, waarvan wij in de aanhef dezer bijdrage gewag hebben gemaakt.

Het is wel zeer merkwaardig, dat dit in Maart 1949 gepubliceerde artikel geheel over de zoëven ver-

melde proclamatie van President Truman, doch wel vrij uitvoerig de moeilijkheden schetst, welke inzake de beschikking over de buiten de kustlijn gelegen oceanengebieden zijn gerezen tussen de Federale Regering en de afzonderlijke Staten. Met de Staat Californië is het begonnen. Het Hoog Gerechtshof stelde zich — wat deze Staat betreft — aan de zijde der Federale Regering („the Supreme Court held that the national government had „paramount rights” in such areas”).

Thans zijn ook Louisiana en Texas voor de feiten gesteld en als ook ten opzichte van deze Staten een beslissing wordt genomen zoals ten aanzien van Californië is geschied, dan zal er een nieuw beginsel zijn geïntroduceerd „into the handling of oil development”. Hierover zijn echter scherpe gedachtenwisselingen ontstaan: „aanvaarding toch van dit beginsel zou de weg vrijmaken voor de afname van alle mogelijke staats eigendommen of elke willekeurige industrie onder de dekmantel van de bescherming der nationale veiligheid”. Het Congres zal nu hebben uit te maken hoever de Federale Regering in deze zal kunnen en mogen gaan. „A bitter fight is in prospect before the issue is decided”³⁾.

Deze aanvulling op de beschouwingen der heren Clark en Renner leek ons wel gewenst voor een goed begrip dezer ingewikkelde materie.

* * *

Het tijdschrift „World Petroleum” is rijk geïllustreerd en verschaft ons een voortreffelijke documentatie: het omvangrijke Engelse taalgebied biedt nu eenmaal mogelijkheden, welke voor ons Nederlanders nooit bereikbaar zullen worden.

Het artikel „Marine Production gains Place in Oil Industry Picture” bevat o.a. een sprekende foto van „a foundation large enough to accommodate the heavy drilling outfit, power plant and other facilities” voor diepzeeboringen in de Golf van Mexico. Dus niet vlak aan de kust, waar het veelal met behulp van boortorens geschiedt. Dit „petroleum-vliegdekschip”, om het zo nu maar eens te noemen, van waaraf geen vliegtuigen de lucht ingaan, maar wel boringen worden ondernomen, heeft niet minder dan \$ 1.250.000 gekost.

Diepzeeboringen zijn uitermate kostbaar en ook het vervoer der gewonnen olie levert grotere moeilijkheden op dan op het land. Maar de bittere noodzaak doet de maatschappijen over deze ernstige bezwaren heenstappen.

Verder zijn er kaartjes afgedrukt van de Golf van Mexico met vermelding van de vermoedelijke hoeveelheden petroleum, welke resp. op 3,5, 10,5 en 31,4 milj van de kust af zullen kunnen worden gewonnen. Daarvoor zullen niet minder dan 30.000 bronnen moeten worden geboord. De te investeren kapitalen belopen de geweldige som van \$ 75 mln.

Maar men telt de moeilijkheden en de kosten niet, omdat de te verwachten productie „will be of very great value in enabling the nation to satisfy its growing requirements over a longer period” (de toenemende behoefte zal over een langere periode kunnen worden bevredigd).

Wij kunnen tot ons leedwezen het zeer instructieve artikel niet op de voet volgen en volstaan er daarom mede er nog uit aan te halen, dat de ter beschikking staande gegevens de geologen in staat hebben gesteld te berekenen, dat tenminste 10 biljoen barrels olie kunnen worden toegevoegd aan de nationale reserve.

Verderop in het artikel wordt betoogd, dat, hoewel de volle omvang van petroleumrijke vindplaatsen onder de kustwateren van de Verenigde Staten problematisch blijft, het zeker is, dat zij een kolossaal nationaal bezit

³⁾ Bijzonderheden hieromtrent en omtrent diepzeeboringen in het algemeen treft men aan in het interessante artikel: „Grootscheeps olie-„Gamble””; 27 ondernemingen op zoek naar vier miljard barrels olie. Tot 12.000 voet onder de zeespiegel”. (Het Financieel Dagblad, 13 Juli 1948).

vertegenwoordigen. Zelfs stelt men het zó, dat als de productie van deze bronnen dezelfde is als van die op het land, aangenomen kan worden, dat alsnog worden toegevoegd 15 biljoen barrels of het equivalent van de gehele bekende reserve van het land.

Tenslotte verdient vermelding, dat de ontwikkeling van de speciale methoden en van de uitrusting, welke noodzakelijk zijn voor het opsporen en het produceren van olie uit onderzeese velden, gelijk alle vooruitgang in de industrie, een ontplooiing is „van de vindingrijkheid van de oliemensen zelve”.

* *

In hetzelfde nummer van „World Petroleum”, waarin het artikel inzake diepzeeboringen is opgenomen, is n.l. ook een artikel afgedrukt onder de titel „Progress on Synthetic Fuels”, waarin melding wordt gemaakt van de indiening van een Rapport bij het Amerikaanse Congres betreffende door het Bureau of Mines ingestelde onderzoeken naar de stand van zaken op het gebied van de kunstmatige winning van benzine en andere petroleumproducten.

Amerika — aldus de Minister van Binnenlandse Zaken, Mr Krug — mag niet wachten totdat zijn natuurlijke rijkdommen zullen zijn uitgeput. Er mag geen stagnatie komen en daarom moet nu reeds een nieuwe industrie in het leven worden geroepen („there should be prepared the base for a synthetic petroleum industry ready to step into the breach”).

Om die reden zijn opnieuw voorstellen aanhangig gemaakt (in 1948 heeft het Congres ze laten liggen) om de Federale Régering te machtigen tot het verstrekken van leningen tot een totaalbedrag van niet minder dan \$ 9 mrd aan het particuliere bedrijfsleven voor de inrichting van „plants that would produce oil and gasoline from coal and oil shale” (fabrieksinstallaties voor de winning van olie en benzine uit steenkool en oliehoudend leigesteente). In 1948 zijn de Verenigde Staten petroleum gaan invoeren en hoewel de productie in het eigen land sterk opliep, waren de invoeren in feite ontoereikend om in de zich voordoende tekorten te voorzien.

Amerika is daardoor in militair en in economisch opzicht al te zeer afhankelijk van het buitenland geworden: „Should an emergency arise, the nation will be caught unprepared”.

Amerika betreft zijn petroleum van slechts drie gebieden, welke uitgeput zullen geraken en derhalve aangevuld dienen te worden met nieuwe. Doch tussen 1940 en 1947 zijn er slechts 8 nieuwe bijgekomen van 100 miljoen vaten elk. Ondanks allerlei technische verbeteringen, welke bij het opsporen en de eigenlijke winning van petroleum stelselmatig worden toegepast, zijn de vooruitzichten allerminst hoopgevend, gelet op de enorm toegenomen vraag naar petroleumproducten, zowel ten behoeve van het transport, de industrie, de landbouw, alsook voor de centrale verwarming in huizen en kantoren.

Er dienen nieuwe mogelijkheden op lange termijn te worden geschapen en zeker mag er niet aan worden gedacht op inperking van het verbruik aan te sturen.

Het Bureau of Mines heeft belangrijk voorbereidend werk verricht, dat er uiteindelijk toe heeft geleid, dat de kosten van de winning van kunstmatige producten in sterke mate konden worden omlaag gebracht. Proefnemingen, welke te Louisiana zijn genomen bij een productie van 200 à 300 vaten per dag en ramingen der kosten bij een eventuele productie van 30.000 vaten per dag, wettigen het vermoeden, dat ze zelfs op gelijke hoogte kunnen worden gebracht met die der natuurlijke producten („which virtually places it on a competitive level with the natural product”).

Thans is te Pittsburgh een fabrieksinstallatie in werking gesteld met een capaciteit van 100 vaten per dag. In deze „plant” zal steenkool worden bewerkt met zuurstof

en over-hete stoom naar een verbeterd Fischer-Tropsch-procédé. Nog zullen tal van technische moeilijkheden moeten worden overwonnen, maar de tot dusverre bereikte resultaten zijn zeer bemoedigend te noemen.

Zelfs gaat men er toe over steenkool in de mijnen zelve te „vergassen”.

Dit alles heeft ertoe geleid, dat men de bewerking van de uitgebreide oliehoudende leisteelagen in de Staat Colorado met kracht en onder aanwending van de technisch meest volmaakte methoden heeft ter hand genomen.

81 ton per man-dag werden in 1948 gewonnen, tegen 5½ ton per man-dag uit diepe steenkoolmijnen.

Met verbeterd boormateriaal kunnen 2 man 90 voet diep boren per man-uur, tegen vroeger 8 man.

Berekeningen zijn gemaakt, welke de oliereserves in Colorado stellen op „200 billions barrels of recoverable shale oil”, hetgeen 6 maal zo veel is als het gehele wereldverbruik sinds de eerste petroleumbron in 1859 werd geboord.

Het rapport bevat nog andere interessante bijzonderheden, als betreffende de mogelijkheid van winning van olie uit de afval van de landbouw en de doppen van katoenzaden, maar wij kunnen die laten rusten.

Hetgeen wij naar voren hebben kunnen brengen aan de hand van de vermelde publicaties, heeft, dunkt ons, buiten twijfel gesteld, dat men er zich in Amerika zeer ter dege rekenschap van geeft, dat de in de Amerikaanse bodem voorhanden zijnde vloeibare brandstoffen, waarvan men nu bijna een eeuw lang in snel toenemende mate heeft kunnen profiteren, vroeg of laat uitgeput zullen raken.

Wat dat voor het economisch leven in Amerika zou betekenen, laat zich eenvoudig niet beschrijven.

Vandaar de koortsachtige inspanningen, zowel van de zijde van het particuliere bedrijfsleven als van de Overheid, om de petroleumwinning op andere wijze te stimuleren en wel op één wijze als hier met een enkel woord is aangeduid.

Over een eventuele industriële aanwending der atoomenergie zwijgen wij in dit verband.

Haarlem.

F. S. NOORDHOFF.

BEDRIJFSECONOMISCHE NOTITIES.

HET JAARVERSLAG VAN DE N.V. PHILIPS GLOEILAMPEN-FABRIEKEN.

Bij de industrialisatie van ons land zal vermoedelijk de nadruk moeten liggen bij uitbreiding van bestaande industrieën, hetzij doordat deze hun capaciteit vergroten voor productie van dezelfde artikelen, hetzij doordat zij nieuwe artikelen in hun productieprogramma's opnemen.

De moeilijkheden, die deze industriële expansie in Nederland uit financieringsoogpunt met zich brengt, zijn reeds herhaaldelijk in deze notities ter sprake gekomen.

Dit alles wordt wel op zeer concrete wijze geïllustreerd door het jaarverslag van Philips over 1948. Doór de, in verhouding tot vele andere industriële ondernemingen, grote mededeelzaamheid stelt dit in staat tot het vormen van een idee, hoe deze grootste Nederlandse industriële onderneming heeft medegewerkt aan de industrialisatie en hoe de financiering daarvan plaatsvond.

De productie van de Nederlandse fabrieken van het Philips-concern ontwikkelde zich gedurende de laatste jaren als volgt:

Jaar	Productie Philips op vergelijkbare prijsbasis	Productie gehele Nederlandse industrie op vergelijkbare prijsbasis
1938	100	100
1946	73	74
1947	115	94
1948	155	113

De productie van Philips steeg dus aanmerkelijk meer dan die van de gehele Nederlandse industrie.

Belangrijk, zowel uit het gezichtspunt van de onderneming als uit het gezichtspunt van de arbeidsmarkt, is de vraag, welke rol het aantal arbeiders en welke rol de productie per man — dus de arbeidsproductiviteit — hierbij speelden.

In het volgende staatje zijn vermeld de productie-index, het aantal arbeiders in de Nederlandse bedrijven en het quotiënt dezer beide getallen. Laatstgenoemd quotiënt geeft althans enige indruk omtrent de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit. Hierbij moet echter, zoals het Verslag opmerkt, rekening worden gehouden met de voortschrijdende eigen voorziening door de onderneming in haar behoefte aan halffabrikaten, waardoor vooral een vergelijking met vóór de oorlog wordt bemoeilijkt.

Jaar	Productie Philips op vergelijkbare prijsbasis (1938 = 100)	Aantal arbeiders	„Arbeidsproductiviteit“ ¹⁾
1939	95½ ²⁾	19.000	100
1946	73	25.250	57
1947	115	31.300	73
1948	155	34.300	90

¹⁾ De productie-index voor 1939 is door omrekening van die van 1938 gevonden.

²⁾ Gemiddelde van het aantal per 1 Jan. en 31 Dec. werkzaam in de Nederlandse bedrijven. Voor het jaar 1939 echter het aantal in Mei.

³⁾ Omgerekend op basis 1939 = 100.

Ondanks genoemde bezwaren is toch wel met zekerheid te concluderen, dat Philips aan een zeer belangrijk aantal arbeiders werk heeft verschaffd (+ 15.000 sinds 1939) en dat de arbeidsproductiviteit de laatste jaren sterk is verbeterd.

Twee belangrijke feiten ter verklaring van laatstgenoemde verbetering kunnen waarschijnlijk worden gezien in het nagenoeg voltooiën van de wederopbouwwerkzaamheden in Eindhoven in 1948 en in de daling van het personeel-„verloop“, dat in het laatste kwartaal van 1948 weer het niveau van vóór de oorlog bereikte. Zowel factoren aan de zijde der kapitaalgoederen als aan de zijde der arbeidskrachten zullen dus tot de vooruitgang hebben bijgedragen.

Ook omtrent het tweede bovengenoemde vraagstuk, nl. de vergroting van „oude“, resp. „nieuwe“ producten, geeft het Verslag uitsluitsel.

Wanneer men onder „oude“ artikelen verstaat gloeilampen, radiobuizen en radio-apparaten (in het Verslag aangeduid als de oorspronkelijke standaardartikelen) en onder „nieuwe“ producten de overige, waaronder telecommunicatieproducten, gasontladingslampen en toebehoren, televisiebuizen, scheerapparaten, rijwieldynamo's, röntgenartikelen en producten voor industriële toepassing, dan vertoont de omzet dezer beide groepen, eveneens op vergelijkbare prijsbasis gebracht, het volgende beeld:

Jaar	Totaal omzet	Omzet oude artikelen	Omzet nieuwe artikelen
1938	100	100	100
1947	128	109	177
1948	162	132	246

Zeer duidelijk blijkt hieruit, dat de stijging van nieuwe producten, die van oude producten relatief verre overtrof, hetgeen uit industrialisatie-oogpunt zeer belangrijk is. Het toepassen van steeds „nieuwe combinaties“, volgens Schumpeter de typische ondernemingsfunctie, wordt hier wel in opvallende wijze verwezenlijkt.

Het Verslag vermeldt voorts, dat de nieuwe producten in 1948 41 pCt van de totale omzet uitmaakten.

Terugrekenend komt men tot de volgende procentuele verdeling van de omzet over oude en nieuwe artikelen in de genoemde jaren:

Jaar	pCt oud	pCt nieuw
1938	73	27
1947	62	38
1948	59	41

Kwantitatieve stijging van de productie-omvang en een relatief steeds groter productie van nieuwe artikelen, zijn de feiten die uit beide bovenstaande tabellen duidelijk naar voren treden.

Het zou onjuist zijn te menen, dat het industrialisatieprobleem is op te lossen door maar fabrieken te bouwen; de afzetmogelijkheden spelen hierbij een belangrijke rol. In het Verslag wordt dan ook ruime aandacht besteed aan de commerciële activiteit. Het jaar 1948 wordt gekenschetst als een bevredigend na-oorlogsjaar, evenals de voorgaande jaren. Toch kon reeds duidelijk de overgang van „sellers“ naar „buyers“ markt worden geconstateerd. Achterstallige vraag verdwijnt; de productie breidt zich uit, zodat de concurrentie geleidelijk opleeft. De prijzen vertonen daardoor een neiging tot dalen, zij het niet voor alle producten en alle afzetgebieden.

Verwacht wordt, dat 1949, na de snelle uitbreiding der vorige jaren, over het geheel genomen een jaar van consolidatie zal zijn. De eerste vijf maanden van 1949 vertoonden inmiddels nog een omzetsijging t.o.v. dezelfde periode van 1948.

Het tweede punt, waarop het jaarverslag van Philips een interessant licht werpt, is het financieringsvraagstuk. De boven beschreven expansie leidde nl. tot een grote kapitaalbehoefte in verband met de nieuwe investeringen en de hoeveelheids- en prijsstijging van de omzet.

In Tabel A (blz. 620) is nagegaan, welke actiefposten van de balans hiervoor verantwoordelijk zijn.

Uiteraard geeft een balans, welke een belangrijk bedrag aan deelnemingen bevat, nooit een inzicht in de werkelijke situatie wat betreft liquiditeit en soliditeit. Immers, het is bijvoorbeeld mogelijk, dat de dochterondernemingen grote schulden hebben, waardoor de liquiditeit van het concern veel slechter is, dan uit de cijfers der moederonderneming blijkt. Dat dit bij Philips niet het geval is, blijkt uit de geconsolideerde balans, die thans voor de eerste maal wordt gepubliceerd. Uit de laatste kolom van tabel A ziet men duidelijk, dat het vlottend actief van het concern, integendeel, relatief veel groter is dan bij de moedermaatschappij.

Bij vergelijking met de vooroorlogse balanscijfers blijkt voor de Nederlandse maatschappij vooral het in „vast actief“ vastgelegde bedrag te zijn gestegen. Dit betekent echter niet, dat het aantal gebouwen en machines in evenredigheid met deze cijfers is toegenomen. Men moet nl. rekening houden met het feit, dat deze vóór de oorlog in het jaar van aanschaffing gewoonlijk tot op f 1 werden afgeschreven, waardoor het vooroorlogse bedrag extra gedrukt is. Deze gedragslijn kon bij de huidige geconcentreerde aanschaf niet worden volgehouden. Het feit, dat door Philips en dochtermaatschappijen alleen reeds in 1948 een bedrag van f 57 mln in machines en fabrieksgebouwen werd geïnvesteerd, spreekt in dit opzicht een duidelijke taal.

De financiering geschiedde in 1947 in opmerkelijk sterke mate door middel van crediet van de Regering en van banken. Dat de Regering bereid was, toen de Herstelbank nog niet werkte, in 1945 een crediet te verstrekken van f 90 mln, is begrijpelijk in verband met de positie van een onderneming als Philips voor ons land. Dergelijke grote ondernemingen zijn, uit hoofde van werkgelegenheid en deviezenverkrijging, eigenlijk reeds instellingen geworden, waarbij het belang van de gehele bevolking is betrokken, hetgeen overigens ook duidelijk tot uiting komt in de banden tussen Overheid en bedrijfsleiding en in de sociale politiek der onderneming.

Wat de financiering betreft is deze band met de Overheid echter weer losgemaakt, zodra de gelegenheid daartoe

TABEL A.

Gecomprimeerde balans.

(x f 1 mln)

	Philips N.V.			Geconsol. balans Philips concern	
	30 April 1939	31 Dec. 1947	31 Dec. 1948	31 Dec. 1948	
Activa					
Vast actief (incl. deelnl.)	48,9	176,8	224,2	125,5	
Vlottend actief (na aftrek van vlottende schulden)	44,2	49,1	81,4	262,7	
Beleggingen	13,1	7,3	10,0	21,4	
Oorlogsschade	—	52,1	42,2	42,2	
	106,2	285,3	357,8	451,8	
Passiva					
Eigen kap. } gewoon aand.kap.	52,2	52,2	102,7	102,7	
} pref. aand.kap.	16,3	18,4	38,2	38,2	
} open reserves	37,7	77,4	136,9	136,9	
} trustvermogen	—	—	—	77,2	
Lang vreemd kapitaal	—	—	80,0	96,8	
Regeringscrediet en banken	—	137,3	—	—	
	106,2	285,3	357,8	451,8	

bestond. De enorme versterking van kapitaal en (agio) reserves door de emissie van 1948, valt uit de tabel duidelijk te constateren.

De toeneming van het lang vreemd kapitaal (vnl. obligatielening) zette zich na 31 December 1948 nog verder voort door opnemning van onderhandse leningen bij institutionele beleggers ad f 65 mln en het uitgeven van een dollarobligatielening van \$ 5 mln. De verhouding f 278 mln eigen kapitaal tegen f 80 mln lang vreemd kapitaal per ultimo 1948 mag als niet ongunstig worden aangemerkt. Houdt men er bovendien nog rekening mede, dat de bedrijfswaarde van gebouwen en machines f 81 mln méér bedraagt dan de boekwaarde en telt men dit bedrag als geheime reserve bij het eigen kapitaal, dan wordt de verhouding nog beter. Momenteel zou de verhouding eigen: vreemd kapitaal, op grond van de bovengenoemde emissie van langlopend kapitaal, enigszins ongunstiger zijn geworden, nl. circa (278 + 81): 158 of 2,3: 1.

Op zichzelf is deze ontwikkeling niet al te zeer toe te juichen. Doch men bedenke wel, dat hier weinig keuze is: het grootste deel der besparingen in Nederland vloeit nu eenmaal naar de institutionele beleggers en dit moet onvermijdelijk invloed hebben op de financieringsmethoden van het Nederlandse bedrijfsleven.

J. C. BREZET.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Tengevolge van de geldonttrekkingen, waarmee de maandultimo steeds gepaard gaat, verminderde de liquiditeit der geldmarktinstellingen in vrij belangrijke mate in de afgelopen week, aangezien vrijwel geen compensatie kon worden verkregen uit vervallen schatkistpromessen. Aan het begin der week werd de callgeldrente dan ook verhoogd tot 1 pCt; terwijl enige dagen later een verdere stijging tot 1½ pCt volgde. Ook de marktdisconto's toonden van deze krappe geldmarkt de weerslag, hoewel de omzetten uiteraard gering bleven als gevolg van de geringe kooplust. Op 29 Juli verwisselden zelfs betrekkelijk kleine posten Augustuspapier tegen 1½ pCt van eigenaar, doch op 30 Juli bleek de grootste spanning reeds weer bij te zijn. Augustuspromessen noteerden toen 1½ pCt, September- en Octoberpapier was tegen 17/16 pCt aangeboden, terwijl voor het iets langer lopende November- en Decemberpapier niet meer dan 15/16 pCt was te bedingen. Wel een bewijs, dat er vrij veel aanbod was in kortlopend papier, aangezien verkoop hiervan nog de geringste verliezen oplevert. Januari- en Februaripromessen waren, wegens het onvoldoende aanwezig zijn in de meeste portefeuilles, nog vrij sterk gevraagd tegen 17/16 pCt, zonder uiteraard veel aanbod te ontmoeten. De langere termijnen noteerden practisch eveneens 17/16 pCt.

Blijkens de jongste weekstaat van De Nederlandsche

Bank heeft thans de overboeking plaats gevonden van het bedrag van f 240 miljoen uit de „local currency account” naar de gewone rekening van het Rijk. Deze bedroeg op 25 Juli jl. weer f 488 miljoen; voorlopig behoeft dus nog geen financiering door De Nederlandsche Bank plaats te vinden van schatkistpromessen, welke door de banken bij verval niet worden gecontinueerd wegens de geldonttrekkingen tengevolge van afwikkeling geldzuivering, belastingbetalingen en deviezenaankopen.

De crisis op het terrein van het internationale betalingsverkeer heeft in Engeland een zodanige stemming van ongerustheid veroorzaakt op de beleggersmarkt (al dan niet geruststeltend), dat de koersen der Engelsche staatsfondsen vrij aanzienlijk zijn gedaald, zodat het renteniveau van 3½ pCt vrijwel over de gehele linie is overschreden. Ten onzent was van een soortgelijke ontwikkeling geen sprake, daar de koersen der staatsleningen zich zeer goed handhaafden op het niveau, dat zij nu reeds lange tijd innemen. Dit wekt overigens weinig verwondering; aangezien de koersen van staatsleningen nog altijd de steun genieten van het tegen vaste prijzen in betaling kunnen geven voor fiscale doeleinden. Bovendien is onze externe monetaire situatie niet zo precar als de Engelse, gezien het feit, dat sedert 29 November 1948 geen goudverliezen meer hebben plaats gevonden.

Het koersverloop op de aandelenmarkt biedt weinig aanleiding tot commentaar. De vacantieperiode geeft de beleggers weinig aanleiding om wijzigingen in hun bezit aan te brengen. De omzetten waren in de afgelopen week dan ook zeer gering, terwijl de koersen slechts weinig veranderden. De devaluatiegedachte is blijkbaar niet meer levendig, doch nog wel latent aanwezig, daar anders wellicht nog min of meer belangrijke koersdalingen zouden hebben plaats gehad. Voor Indonesische fondsen ontwikkelde zich onder invloed van de vorderingen, welke blijkbaar bij de onderhandelingen m.b.t. het staken der vijandelijkheden worden gemaakt, een vaste stemming, welke bij de meeste aandelen dezer groep resulteerde in een koersstijging van enige punten.

	22 Juli 1949	29 Juli 1949
A.K.U.	172½	170½
v. Berkel's Patent	113	114
Lever Bros Unilever C.v.A.	262½	260
Honinklijke Petroleum	302½	305
H.A.L.	150½	152½
N.S.U.	162	153½
H.V.A.	150½	156½
Deli Mij C.v.A.	144	1487/8
Amsterdam Rubber	130	136½
Internatio	168½	174

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.
Verkorte balans op 1 Augustus 1949.

Activa.		
Wissels, promessen en schuld-brieven in disconto	Hoofdbank f 12.000.000 Bijbank " " Agentsch. " "	f 12.000.000,— ¹⁾
Wissels, schatkistpapier en schuld-brieven, door de Bank gekocht (art. 15, onder 4°, van de Bankwet 1948)	"	"
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	"	1.300.000.000,—
Voorschotten in rek.-crt op onderpand (incl. beleningen)	Hoofdbank f 137.589.875,09 Bijbank " 789.134,91 Agentsch. " 10.079.514,76	"
Op effecten enz.	f 148.458.524,76	"
Op goederen en celen	f 147.809.521,70 649.003,06	" 148.458.524,76 ²⁾
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)	"	"
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	"	1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal	Gouden munt en gouden muntmateriaal f 439.159.991,10 Zilveren munt enz. " 8.275.927,95	" 447.435.919,05
Papier op het buitenland	f 240.733.200,—	"
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	f 216.498.696,77	"
Buitenlandse betaalmiddelen	" 2.514.835,33	" 459.746.732,10
Vorderingen in guldens op vreemde circulatie-banken en soortgelijke instellingen	"	275.834.043,41
Belegging van kapitaal, reserves, pensioen-fonds en voorzieningsfonds	" 120.920.115,05 2.000.000,—	"
Gebouwen en inventaris	" 134.530.290,37	"
Diverse rekeningen	"	f 4.900.926.624,74
Passiva.		
Kapitaal	f 20.000.000,—	"
Reservefonds	" 15.333.335,71	"
Bijzondere reserves	" 61.674.999,18	"
Pensioen-fonds	" 22.512.699,15	"
Voorzieningsfonds personeel in tijdelijke dienst	" 1.499.667,79	"
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	" 76.043.635,—	"
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	" 3.043.409.300,—	"
Bankassig-naties in omloop	" 21.207,64	"
Rekening-courant saldo's	"	"
's Rijks Schatkist	f 395.128.821,06	"
's Rijks Schatkist bij-zondere rekening	" 243.086.213,23	"
Geblokkeerde saldo's	" 2.460.422,98	"
Saldo's van banken in Nederland	" 60.093.556,10	"
Vrije saldo's van vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	" 430.138.208,70	"
Andere vrije saldo's	" 374.385.157,92	" 1.505.292.379,99
Crediteuren in vreemde geldsoort	" 4.824.885,08	"
Diverse rekeningen	" 150.314.515,20	" 1.505.292.379,99
		f 4.900.926.624,74

¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —
²⁾ Waarvan aan Indonesië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) " 34.259.225,—
Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten " 137.820.076,—

FEDERAL RESERVE BANKS.
(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt securities
	Totaal	Goudcer-tificaten		
31 Dec. 1946	18,381	17,587	268	23,350
30 Juni 1949	23,240	22,651	282	19,517
7 Juli 1949	23,254	21,666	254	19,343
14 Juli 1949	23,288	22,699	279	18,842
Data	F.R.-bil-jetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt	Member-banks
31 Dec. 1946	24,945	17,353	393	16,139
30 Juni 1949	23,317	19,469	497	18,013
7 Juli 1949	23,498	19,140	262	17,980
14 Juli 1949	23,375	18,850	371	17,506

NATIONALE BANK VAN BELGIË.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Goud-voorraad	Vorderingen o. h. buitenl. i. v. m. betalingsacc.	Tegoed op het buitenland	Handelspapier op België en over-heidssefecten	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel-en-pas-munt
16 Sept. 1948	28.136	11.042	427	9.986	303	414
23 Juni 1949	30.613	10.778	1.964	6.897	224	550
30 Juni 1949	30.859	11.085	1.767	8.978	375	508
7 Juli 1949	30.808	11.563	1.800	8.992	317	459
14 Juli 1949	30.561	12.442	1.663	8.720	432	422
20 Juli 1949	30.758	12.634	1.155	8.716	275	407
Data	Overheids-fondsen	Totaal activa	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi		
				Schatkist	Buitenlandse banken	Totaal
16 Sept. 1948	657	91.729	81.568	22	2.425	6.251
23 Juni 1949	915	92.204	83.305	808	1.705	5.841
30 Juni 1949	916	94.876	84.938	1.017	1.595	6.680
7 Juli 1949	916	95.317	85.609	1.256	1.636	6.197
14 Juli 1949	915	95.570	85.565	1.489	1.942	6.526
20 Juli 1949	915	94.398	85.532	131	2.039	5.519

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	7 Juli 1949	30 Juni 1949
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank N.V.	f 138.480.902,11	f 164.461.823,75
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Neder-landsche Gemeenten	" 203.449,34	" 180.481,61
Kasvorderingen wegens cre-dietverstrekking aan het buitenland	" —	" —
Daggeldening tegen onder-pand	" —	" —
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	" 288.772.258,10	" 385.053.062,28
Voorschotten op ultimo Mei 1949 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	" —	" —
Vorderingen in rekening-courant op Indonesië	" 1399.917.488,14	" 1389.026.732,03
Suriname	" 26.329.471,12	" 26.915.009,96
Ned. Antillen	" —	" —
Het Algemeen Burgerlijk Pen-sioen-fonds	" —	" —
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	" —	" —
Andere staatsbedrijven en in-stellingen	" 353.242.665,15	" 337.271.490,31
Verplichtingen		
Voorschot, door De Nederl. Bank N.V., verstrekt	" —	" —
Voorschot, door De Neder-landsche Bank N.V. in rekening-courant verstrekt	" —	" —
Schuld aan de Bank voor Ne-derlandsche Gemeenten	" —	" —
Schatkistbiljetten in omloop	f 1727.159.100,—	f 1785.854.100,—
Schatkistpromessen bij De Nederlandsche Bank N.V. ingevolge overeenkomst van 26 Maart 1947	" 1800.000.000,—	" 1800.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederl. Bank N.V. is geplaatst nihil) f 5.482,8 min w.o. garantie Bretton Woods f 804 min	" 4678.800.000,—	" 4639.600.000,—
Daggeldeningen	" —	" —
Muntbiljetten in omloop	" 135.859.130,50	" 136.202.306,—
Schuld op ultimo Mei '49 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	" 73.977.618,74	" 73.977.618,74
Schuld in rek.-courant aan: Indonesië	" —	" —
Suriname	" —	" —
Ned. Antillen	" 4.918.382,24	" 4.024.250,63
Het Algemeen Burgerlijk Pen-sioen-fonds	" 8.881.261,64	" 11.360.007,56
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	" 415.434.311,56	" 483.920.334,21
Andere staatsbedrijven	" 68.700,36	" —
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	" 2141.053.471,20	" 2134.114.927,78

BANK VAN ENGELAND.

(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaal-voorraad	Govt debts and Govt securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept	Gouden en Zilveren munten
25 Dec. '46	0,2	1.449,1	1.450	1.428,2	22,1	1,3
13 Juli '49	0,2	1.349,2	1.350	1.283,8	61,5	4,6
20 Juli '49	0,2	1.349,3	1.350	1.296,7	53,6	4,7
27 Juli '49	0,2	1.349,2	1.350	1.305,1	45,1	4,8

Data	Govt securities	Other securities		Deposits			
		Disc. and advances	Securities	Totaal	Public accounts	H.M. Treasury special account	Banken
25 Dec. '46	311,8	13,6	15,8	346,5	10,3	—	278,9
13 Juli '49	332,7	11,6	22,6	414,8	8,7	27,8	289,3
20 Juli '49	345,8	18,4	23,5	427,7	11,4	27,8	297,0
27 Juli '49	347,2	15,3	34,4	428,6	11,2	32,4	294,0

BANK VAN FRANKRIJK.

(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaal-voorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
7 Juli 1949	52.981	434.714	125.042	154.600	426.000
13 Juli 1949	52.981	430.386	125.042	162.000	426.000
21 Juli 1949	52.981	430.168	125.042	162.700	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.455	765	62.693
7 Juli 1949	1.125.733	149.041	229	147.418
13 Juli 1949	1.123.517	149.384	499	147.360
21 Juli 1949	1.108.597	159.978	272	158.130

VERKEER EN VERVOER IN NEDERLAND.

Omschrijving	Eenheid	Maandgemiddelden			Jan. 1949	Febr. 1949	Maart 1949	April 1949
		1938	1947	1948				
Indexcijfer vervoer wilde binnenvaart		100	129	137	116	111	136	134
Vervoer wilde binnenvaart	1.000 t.	917	1.180	1.256	1.061	1.021	1.249	1.227
waarvan brandstoffen		260	334	307	238	257		
Wilde binnenvaart, prestatie	mill. t/km	127	164	179	149	143	185	181
Indexcijfer eigen vervoer te water		100	90	123	124	123	135*	125*
Eigen vervoer te water	1.000 t.	700	629	863	865	863	942*	877*
Idem, prestatie	mill. t/km	50	43	58	53	56		
Indexcijfer internat. binnenvaart (laadvorm.)		100	35	45	46	51	55	50
Binnengekomen schepen	Aantal	6.146	1.860	2.692	2.270	2.802	3.202	2.943
Laadvermogen	1.000 t.	3.572	912	1.308	1.259	1.495	1.745	1.485
Lading		2.092	928	781	732	878	1.082	873
waarvan onder Nederlandse vlag		1.566	321	645	610	728	894	713
" " Belgische vlag		126	73	111	86	108	129	124
Vertrrokken schepen	Aantal	6.082	1.923	2.703	2.632	2.940	3.187	2.938
Laadvermogen	1.000 t.	3.494	957	1.322	1.415	1.577	1.684	1.566
Lading		2.252	421	574	416	490	654	691
waarvan onder: Nederlandse vlag		1.559	310	425	277	361	479	485
" " Belgische vlag		229	80	96	97	88	95	107
Schepen in rechtstreekse doorvaart	Aantal	2.144	1.141	1.332	1.490	1.469	1.558	1.501
Laadvermogen	1.000 t.	1.427	798	941	982	981	1.032	1.005
Lading		1.051	386	526	491	493	599	609
waarvan onder: Nederlandse vlag		199	122	149	149	141	150	166
" " Belgische vlag		544	196	279	301	280	357	325
Indexcijfer zeevaart (inhoud)		100	42	55	57	54	64	70
Binnengekomen zeeschepen	Aantal	4.758	1.753	1.046	976	1.011	1.312	1.386
Bruto inhoud	1.000 R.T.	1.416	1.852	2.408	2.541	2.367	2.814	3.060
Idem, alleen geladen schepen		3.834	1.702	2.122	2.206	2.001	2.349	2.573
" " in lijnvaart		907	1.313	1.568	1.568	1.276	1.509	1.520
Vertrrokken zeeschepen	Aantal	1.738	737	1.030	1.012	1.044	1.305	1.411
Bruto inhoud	1.000 R.T.	4.418	1.854	2.430	2.477	2.413	2.840	3.119
Idem, alleen geladen schepen		3.216	1.150	1.722	1.886	1.800	2.095	2.147
" " in lijnvaart		911	1.285	1.446	1.446	1.286	1.483	1.500
Goederenvervoer ter zee:								
Gelost bij invoer	1.000 t.	1.018	984	1.009	981	841	1.034	1.009
" " doorvoer		1.738	191	326	257	244	397	429
Geladen bij uitvoer		435	149	242	377	277	321	270
" " doorvoer		1.191	149	354	303	400	647	350
Indexcijfer goederenvervoer Ned. Spoorwegen		100	111	126	130	127	144	
Goederenvervoer Ned. Spoorwegen, totaal	1.000 t.	1.215	1.344	1.526	1.585	1.547	1.754	
" " waarvan grensoverschrijdend		420	262	313	376	364	424	
Reizigerskilometers Ned. Spoorwegen	1 miljoen	285	565	573	504	447	489	
Tonkilometers Ned. Spoorwegen		170	189	212	224	218	249	
Tramwegen, vervoerde reizigers	1 miljoen	21,2	47,0	43,3	40,2	35,3	39,0	38,4
Interloc. autobusdiensten; vervoerde reizigers		5,7	14,9	18,2	21,2	18,1	19,2	
Locale autobusdiensten; vervoerde reizigers		4,4	9,8	13,5	14,9	12,9	14,5	
Indexcijfer verkeer op de rijkswegen		100	147	162	149	159	165	182
Slachtoffers verkeersongevallen:								
Overleden	Aantal	65	80	75	62	47	55	59
Ernstig gewond		368	612	642	609	500	570	687
Licht gewond		918	506	601	507	415	511	676
Idem, indexcijfers:								
Overleden		100	124	115	95	72	85	91
Ernstig gewond		100	166	174	165	136	155	187
Licht gewond		100	55	66	55	45	56	74
Luchtvaart (K.L.M.) ¹⁾								
Tonkm (vracht, post en bagage)	1.000	250	2.072	3.347	1.802	1.955	2.396	2.102
Passagiers km	1 miljoen	4,8	34,8	53,9	25,8	25,4	35,0	35,3

1) Bunkermateriaal e.d. niet inbegrepen. *) Excl. het West-Indië bedrijf en het Interinsulair bedrijf in Indonesië.

*) Voorlopig cijfer.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Vacatures

De KAS-VEREENIGING N.V., Spuistraat 172, Amsterdam, zoekt voor haar afdeling Bewind en Executele

een jong jurist

Sollicitaties te richten aan haar afdeling Personeelszaken.

BEDRIJFSECONOOM

gevraagd door het Economisch Technologisch Instituut voor Gelderland. Salaris f 3.800 — f 7.800. Rijkspensioen. Brieven met uitvoerige inlichtingen aan de Directeur Dr J. A. Nillesen, Huize Angerenstein, Arnhem.

GEMEENTE 's-GRAVENHAGE.

Burgemeester en Wethouders van 's-Gravenhage roepen sollicitanten op voor de betrekking van

HOOFDCOMMIES OF ADJUNCT-REFERENDARIS

bij de Afdeling Economische Zaken der Gemeentesecretarie.

De te benoemen ambtenaar zal worden belast met de behandeling van aangelegenheden, welke van betekenis zijn voor de economische ontwikkeling der Gemeente, in het bijzonder die, welke liggen op het terrein van nijverheid en handel. Academische vorming (econoom of jurist) vereist.

Bezoldiging voor hoofdcummies van f 4560.— tot f 5940.— en voor adjunct-referendaris van f 4800.— tot f 6240.— per jaar (6 éénjaarlijkse verhogingen), benevens eventueel kindertoelage. Aanstelling boven het minimum niet uitgesloten. Indiensttreding zo spoedig mogelijk.

Uitvoerige, eigenhandig geschreven sollicitaties, met vermelding van geboortedatum en -plaats, dienen binnen 14 dagen onder no. 298 te worden gezonden aan de Directeur van het Gemeentelijk Bureau voor Personeelsvoorziening, Waldeck Pyramontkade 120, 's-Gravenhage.

Enige kwantitatieve onderzoeken over de betrekkingen tussen overheidsfinanciën en volkshuishouding

door

Ir H. VOS

Prijs f 9,— *

(Prijs voor donateurs en leden van het Ned. Econ. Instituut f 6,75).

Uitgave:

De Erven F. Bohn N.V. - Haarlem

Er is praktisch geen grote instelling waar de E.-S.B. niet regelmatig wordt ontvangen en circuleert.

Dit maakt dit voraanstaande weekblad niet alleen tot een prima advertentiemedium voor personeelsannonces, bovendien is het bij uitstek geschikt voor „Vraag en Aanbod” betreffende kantoorbenodigdheden, brandkasten, fabrieks- en kantoorgebouwen, industrieterreinen enz. enz. Schakel daartoe in voorkomende gevallen de rubriek „Voor Kantoer en Bedrijf” in.

Gevraagd door particuliere instelling

A Geroutineerde Assistent-accountant B Chef administratie

voor uitzending naar Indonesië.

De functionaris sub A moet enige jaren ervaring hebben opgedaan op accountantskantoor en in het bezit zijn van praktijkdiploma Boekhouden. Leeftijd 25—30 jaar.

De functionaris sub B moet beslist een prima kracht zijn met behoorlijke theoretische opleiding en ruime praktische ervaring. Zonder uitstekende antecedenten en referenties onnodig te reflecteren. Aan een zeer goede kracht kan een ruim salaris worden geboden. Leeftijd tot ca. 40 jaar.

Voor beide functionarissen geldt: vrije overtocht voor gezin heen en terug. Vergoeding uitrustingskosten. Voor huisvesting wordt gezorgd.

Brieven met uitvoerige inlichtingen onder no. 2314 aan Advertentiebureau Aelen N.V., Herengracht 570, Amsterdam.

GROTE BANKINSTELLING

vraagt voor uitzending naar Indonesië

EEN ACCOUNTANT

lid N.I.V.A. of V.A.G.A.

alsmede enige

ENERGIEKE KRACHTEN

in bezit van acte M.O. Boekhouden of Staats Praktijk Diploma.

Sollicitaties met uitvoerige inlichtingen, afschriften diploma's, getuigschriften en pasfoto in te zenden aan het Bureau van dit blad onder No. ESB 1472, Postbus 42, Schiedam.

N.V. PHILIPS' TELECOMMUNICATIE INDUSTRIE
v/h Nederlandsche Seintoestellen Fabriek
HILVERSUM

Alle Communicatie-apparatuur op het gebied van
Radio - Lijntelefonie - Automatische telefonie

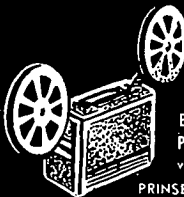
◆ Voor kantoor of bedrijf ◆

Vraag en Aanbod inzake Kantoorbehoeften, Brandkasten, Machines,
Gebouwen, Industrie-terreinen, enz.

Sedert 1910 - kwaliteit en bedrijfszekerheid.

Deskundige
voorlichting en
service door

N.V. KINOTECHNIEK
AFD. SMALFILMPROJECTIE

Voor Uw reclame, Uw interne
voorlichting of Uw personeels-
vereniging
een 16 mm Geluidsprojector
BELL & HOWELL

Bell & Howell en Ericsson
Projectoren Gespecialiseerde reparatie-afdeling
voor alle typen smallfilmprojectoren en versterkers.
PRINSENGRACHT 530, AMSTERDAM TEL 32582 EN 32292

KINOTECHNIEK

Aangeb. elektrische

ADRESSOGRAPH

adresseermachine F. 2 B.,
met stalen kast en 90 laden,
ca. 12.000 omramingen. Ev.
met ponsmachine. Br. onder
no. ESB 1475, bur. v. d. bl.,
Postbus 42, Schiedam.

**Adverteer in
deze rubriek.**

◆ Beschikbare krachten ◆

JURIST

(Ned.-Indisch Recht), representatieve figuur, oud 30 j.,
gehuwd, enige Indische praktijk en Ned. kantoorerva-
ring hebbend, zoekt een hem passende functie.

Br. onder no. ESB 1473, bur. v. d. bl., Postbus 42,
Schiedam.

ECONOMISCH CANDIDAAT

zoekt betrekking in bedrijfsleven. Liefst daar, waar te-
vens gelegenheid wordt geboden de doct. studie te vol-
toeien. Brieven onder no. ESB 1477, bur. v. d. bl.,
Postbus 42, Schiedam.

JONGEMAN

24 jaar, administratief onderlegd, met speciale be-
langstelling voor economische onderwerpen, zoekt een
hem passende werkring.

In het bezit van diploma's 5 j. H.B.S., Engels en
Duits. Gevorderde studie M.O. Economie.

Br. no. ESB 1479, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Hen-
nipman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W.
Lambers, Th. Ligthart, Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60;
voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10

Abonnementen worden aangenomen door de
boekhandel en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

**Economisch - Statistische
Berichten**

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.
Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Eko-
nomie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26.— per jaar;
voor België/Luxemburg Belg. francs 465 per jaar, te voldoen door
storting bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische
postgirorekening no 260.34.

Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) f 26.—, overige landen f 28.—
per jaar

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden
beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzee-
dijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de
Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven, 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven
op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht
voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.